

”SE IHMETYTTÄÄ ETTÄ NE MYYJÄT OI-
KEASTI SUOSTUU TÄHÄN”

- MITEN NUORET ROSKISDYYKKARIT SUHTAU-
TUVAT KIERRÄTYKSEEN JA KULUTTAMISEEN?

Aapo Toivanen
Opinnäytetyö
Humanistinen ammattikorkea-
koulu
Tornion kampus
Kansalaistoiminnan ja nuoriso-
työn koulutusohjelma (210 op)
Palautus 10/2010

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU
TORNION KAMPUS
Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)
Kivirannantie 13–15
95410 TORNIO, Puh. 020 7621 290

TIIVISTELMÄ

Työntekijä Aapo Toivanen

Työn nimi ”Se ihmetyttää että ne myyjät oikeasti suostuu tähän” - Miten nuoret roskisdykkarit suhtautuvat kierrätykseen ja kuluttamiseen?

Työn ohjaajat Tuomo Paavola, Jaana Karjalainen

Sivumäärä 77

Opinnäytetyössä tarkasteltiin nuorten roskisdykkareiden suhtautumista kierrätykseen ja kuluttamiseen sekä niihin liittyviin nykyajan ilmiöihin. Työssä selvitettiin syitä kulutuksen jatkuvaan kasvuun sekä kierrätyksen puutteisiin nuorten roskisdykkareiden näkökulmasta, verrattuna valtavirtaan. Työn lähtökohtana olivat ekologisempien ja eettisempien toimintatapojen etsiminen arkipäivän elämään niin yksilötasolla kuin maailmanlaajuisestikin sekä niiden esteiden pohtiminen.

Työssä käytettiin kvalitatiivista tutkimusmenetelmää ja tarkasteltiin verkosta löydettyjä nuorten roskisdykkareiden haastatteluita, jonka lisäksi työhön haastateltiin kolmea nuorta roskisdykkaria. Työhön etsittiin myös laajaa teoriapohjaa kierrätyksestä, kuluttamisesta ja talousjärjestelmäämme yleisesti koskevista asioista monipuolisen kirjallisuuden avulla.

Opinnäytetyötä voidaan hyödyntää yhteisöpedagogin (AMK) ammattialalla mm. ympäristökasvatuksen yhteydessä sekä lähdemateriaalina järjestötyössä. Opinnäytetyö tuo myös esille yhden valtavirrasta poikkeavan nuorisoryhmän, joka ei ole mediassa kovinkaan usein esillä. Opinnäytetyötä voidaan myös hyödyntää tulevaisuudessa samankaltaisissa tutkimuksissa, sillä aiheesta on suhteellisen vähän olemassa tutkimustietoa.

Asiasanat kierrätys, kulutus, ympäristöaktivismi, markkinatalous, ylituotanto

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in Civic Activity and Youth Work
Tornio Unit
Kivirannantie 13–15
95410 TORNIO, Puh. 020 7621 290

ABSTRACT

Author Aapo Toivanen

Title "It makes me wonder how the clerks accept this" - How do young dumpster divers relate to recycling and consuming?

Tutors Tuomo Paavola, Jaana Karjalainen

Number of pages 77

This thesis examined the attitudes of young dumpster divers towards recycling, consumption and other related modern phenomena. The study also examined the reasons behind the continuous growth of consumption and the defects of recycling, from the perspective of the young dumpster divers, compared to the mainstream. The basis of this study was the search for more ecological and ethical approaches to everyday life, both on an individual basis and on a global basis and to reflect on their impediments.

Quantitative research method was used in this study and the study looked into interviews of young dumpster divers found on the Internet. Three young dumpster divers were also interviewed directly. This study was also looking for a comprehensive theory basis of recycling, consuming and our economic system.

This study can be utilized in the work of community educators (Polytechnic), e.g. in union with environmental education and as source material in organizations. This study also brings forth one youth group, diversion from the mainstream that is not often shown in the media. This study can also be utilized in other studies and researches of the same nature for there exist relatively little knowledge on this subject.

Keywords recycling, consuming, environmentalism, capitalism, overproduction

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
1.1 Tutkimusongelman hahmottuminen	6
1.2 Haastattelemani roskisdyykkarit	6
1.2.1 Liisa 23	7
1.2.2 Susanna 23	8
1.2.3 Isto 23	8
2 LÄHTÖKOHDAT TYÖLLE.....	9
2.1 Jatkuvaan kuluttamiseen perustuva talous.....	9
2.1.1 Toimeentulon edellytykset nykyisessä talousjärjestelmässä	11
2.1.2 Energiankulutus	13
2.1.3 Raaka bisnes kulutuksen ruokkijana ja kierrätyksen jarruna.....	14
2.2 Rajalliset luonnonvarat	20
2.3 Tapaus Siwa	20
2.3.1 Johtopäätökset tapauksesta	22
2.4 Roskisdyykkaus protestina yhteiskunnalliselle järjestelmälle	23
3 KÄYTETYT TUTKIMUS- JA TYÖSKENTELYMENETELMÄT	25
3.1 Teoriatiedon hankinta	26
3.2 Haastatteluaineiston kerääminen	27
3.2.1 Haastatteluaineiston analysointi	28
3.3 Riippumattomuus	28
4 KULTTUURISET VAIKUTUKSET KIERRÄTYKSEEN JA KULUTTAMISEEN	30
4.1 Kulutuskulttuurin syntyminen	31
4.2 Kulttuuriperinnön vaikutus.....	34
4.2.1 Liisan kulttuuriperintö	36
4.2.2 Susannan kulttuuriperintö	37
4.2.3 Iston kulttuuriperintö	37
4.3 Mainonta kulutuskulttuurin apuvälineenä	38
5 KULUTTAMINEN	41
5.1 Mitä käsitteellä kuluttaminen tarkoitetaan	41

5.2 Nuorten suhtautuminen kuluttamiseen	43
5.2.1 Muoti nuorten kulutuskulttuurissa	48
6 KIERRÄTYS	51
6.1 Mitä käsitteellä kierrätys tarkoitetaan	51
6.2 Nuorten suhtautuminen kierrätykseen	55
7 VIDEOAINEISTON ANALYYSI	57
7.1 YouTube-videopalvelu	58
7.1.1 Roskisdyykkareiden tekemät videot	58
7.1.2 Ruoan haaskaus.....	60
7.1.3 Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskuksen Ympäristökoulu	61
7.2 Ylen Elävä arkisto	62
7.2.1 Dyykkareiden perhetaustat	63
7.2.2 Kommuunin jäsenten suhtautuminen kierrätykseen ja kuluttamiseen.....	63
7.2.3 Roskaruokailijat-yhdistys	65
8 YHTEENVETO JA POHDINTA	65
8.1 Yhteiset perusarvot.....	66
8.2 Yksittäiset erot arvomaailmassa	67
8.3 Nuorten roskisdyykkareiden tarjoamat vaihtoehdot nykyisen yhteiskuntamallin kierrätysmahdollisuuksille ja kulutuskulttuurille	68
8.3.1 Jos ei hyvällä, niin sitten pahalla	70
8.4 Mitä kuuluisi tehdä?	70
LÄHTEET	72

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimusongelman hahmottuminen

Koen roskisdyykkauksen olevan aihe, johon liittyviä ilmiöitä on käsitelty mediassa ja tutkimuksissa liian vähän. En ole törmännyt tutkimuksiin, jotka käsitelisivät aihetta ja aiheen medianäkyvyys on ollut kokemusteni perusteella pitkälti riippuvainen dyykkareiden itsensä tekemistä videoista, joita on nähtävissä Internetin videopalveluissa. Tästä syystä olen halunnut kytkeä roskisdyykkarit jollain tavalla tutkimusongelmaani.

Kierrätys ja kuluttaminen ovat aihepiirejä, joihin pyritään vaikuttamaan usein kansalais-toiminnan avulla. Nämä ovat myös aiheita, jotka saattavat herkästi herättää kiinnostuksen nuorissa, joiden kiinnostus yhteiskunnallisia asioita kohtaan on alkamassa tai jotka voidaan luokitella jonkinlaisiksi aktivisteiksi. Näihin aiheisiin suhtautumista on tutkittu yleisesti erilaisissa tutkimuksissa, mutta koska roskisdyykkaus on ilmiö, johon ei ole paneuduttu mielestäni tarpeeksi, antaa se hyvän kohteen uudelle tapaustutkimukselle. Kohderyhmäksi on helppo valita nuoret roskisdyykkarit, sillä silloin tutkimus saadaan yhdistettyä sekä kansalaistoimintaan että nuorisotyöhön.

Tutkimusongelmaksi olen määrittänyt *Miten nuoret roskisdyykkarit suhtautuvat kierrätykseen ja kuluttamiseen?* ja siihen olen hakenut selvyyttä kvalitatiivisen tutkimuksen avulla. Tutkimus antaa samalla jonkinlaista selvyyttä siihen, minkälaiset nuoret harrastavat roskisdyykkausta ja miksi.

1.2 Haastattelemanı roskisdyykkarit

Suunnitelmissani oli etsiä 3–10 nuorta roskisdyykkaria haastateltavakseni. Kun olin tehnyt kaksi ensimmäistä haastattelua, päätin kolmen haastattelun riittävän, sillä sain kahdesta haastattelusta jo niin paljon materiaalia, että sitä rupesi olemaan jo tarpeeksi ajatellen työni laajuutta.

Ensimmäisen haastateltavani löysin suunnitelmieni mukaan oman sosiaalisen verkostoni kautta, mutta kaksi haastateltavaa jouduin etsimään Internet-palveluiden avulla. Tämä toi minulle lisätyötä sen verran, että jouduin tarkistamaan haastateltavien kohdalla, että he todellakin ovat henkilöllisyydeltään niitä henkilöitä, joihin he sähköpostitse esiintyivät.

1.2.1 Liisa 23

Löysin haastateltavakseni 23-vuotiaan Liisan oman sosiaalisen verkostoni kautta. Kerroin opinnäytetyöstäni eräälle aktivistituttavalleni ja kysyin, pystyisikö hän etsimään omasta tuttavapiiristään haastatteluun suostuvia nuoria aktiivisia roskisdyykkareita, joihin en itse tunne. En tiedä, kuinka monelle henkilölle hän oli opinnäytetyöstäni kertonut, mutta Liisa ilmoittautui itse minulle sen jälkeen, kun oli saanut välikädeltämme yhteystietoni.

Liisa on lähtöisin hyvin toimeentulevasta perheestä, vaikka hänen lapsuudessaan ei olekaan ollut varaa tuhlailla aivan mielettömästi, pikemminkin järkevällä rahankäytöllä ja kierrätyksellä on pystytty takaamaan elämisenarvoinen elämä koko perheelle.

Liisa dyykkaa, koska hän haluaa säästää rahaa ja luontoa. Liisa pyrkii elämään siten, mikä on hänen mielestään eettistä ja koska hän on huomannut, että hän voi olla osallistumatta tehotuotanto-oravanpyörään käyttämällä aikansa dyykkaukseen, hän on valinnut tämän tien itselleen. Liisa dyykkaa pääasiassa elintarvikkeita, alkoholijuomia, teknisiä laitteita, vaatteita ja lehtiä. Dyykkaus tapahtuu siis välttämättömien hyödykkeiden hankkimiseksi, mutta Liisa tuo haastattelussa moneen kertaan esille sen, että kyseessä on myös yhteisöllinen toiminta - koska kyseessä on kierrätys ja epäitsekkäs toiminta, jaetaan dyykkaussaaaliista aina muille, mikäli löytöjä on tehty yli omien tarpeiden.

Liisa:

”... siksi se dyykkaus, siinä ollaan niitten perusasioiden äärellä, ruoan ja yhteisöllisyyden. Siinä sitten haetaan ne sapuskat ja jaetaan ne ja eletään

mielissään viikko mitä erikoisempien ruoka-reseptien kanssa hyvillä mielin.”

1.2.2 Susanna 23

Laitoin Internetin Facebook-nimisen sosiaalisen median Dyykkaus-nimiseen ryhmään ilmoituksen opinnäytetyöstäni ja pyysin sitä kautta haastatteluun suostuvia aktiivisia dyykkareita ottamaan minun yhteyttä (Facebook 2010). Sain tätä kautta yhden yhteydenoton Susannalta, joka halusi auttaa minua suostumalla haastateltavaksi.

Susanna on lähtöisin melko tavallisesta viisihenkisestä työläisperheestä, jossa on suurena ongelmana ollut vanhempien runsas alkoholinkäyttö, mikä on vaikuttanut paljon Susannan arvomaailman muokkautumiseen ja siihen, miten hän suhtautuu nykyään moniin yhteiskunnan ilmiöihin.

Susanna harrastaa dyykkausta, koska hän ei halua edistää liiallista tuotantoa ja kulutusta. Susanna dyykkaa pääasiassa elintarvikkeita, huonekaluja, astioita sekä teknisiä laitteita, ja hän kokee dyykkauksen yhteisöllisenä harrastuksena, josta on muodostunut hänelle elintapa. Dyykkaus ei ole Susannalle ahnehtimista, vaan hän jakaa kaiken itselleen tarpeettoman löydetyn tavaran ystävilleen.

1.2.3 Isto 23

Laitoin Internetin Dyykkarit.net-sivustolle ilmoituksen, jolla etsin opinnäytetyöhöni haastateltavia (Dyykkarit.net 2010). Sain tätä kautta muutaman yhteydenoton ja lyhyen sähköpostivaihdon jälkeen päädyin haastattelemaan Istoä.

Isto ei halunnut kertoa perhetaustoistaan kovinkaan paljoa, mutta hän kuitenkin korosti haastattelun aikana sitä, että hänen lapsuudenkodissaan oli harjoitettu kierrättämistä, eikä elämä lapsuudenkodissa ollut kulutusjuhlaa ja nämä asiat ovat hänen mielestään vaikuttaneet hänen nykyisiin elämänarvoihin sekä elintapoihin.

Isto luokitteli dyykkauksen itselleen yhdeksi harrastukseksi muiden joukossa, josta hän hieman vitsaili saavansa kieroä nautintoa, koska välttyy sen avulla kuluttamiselta. Toisin kuin muut haastateltavat, Isto ei puhunut dyykkauksesta lainkaan yhteisöllisenä toimintana, mutta mainitsi monessa yhteydessä kaikkien valintojensa vaikuttavan moniin muihin ihmisiin. Isto dyykkaa kaikkea mahdollista, mitä vaan roskiksista voi löytää. Dyykkauksen Isto luokitteli niin kierrätykseksi kuin kulutuskriittisen toiminnan työkaluksi.

2 LÄHTÖKOHDAT TYÖLLE

2.1 Jatkuvaan kuluttamiseen perustuva talous

Nykyinen talousjärjestelmä, jossa elämme, on keinotekoisesti ylläpidettyjä markkinoiden rakenteita sisällään pitävä (Ilmonen 2007, 66), minkä vuoksi se on perustettu jatkuvan kasvun ideologialle, jossa mm. raaka-aineiden käyttö ja energiankulutus ovat rajallisuutensa vuoksi kestävämmästä kasvavia (Ojala 2009, 11). Jatkuvaa kasvua tarkastellessa on myös huomioitava, että kasvu ei ole pelkästään lineaarista, vaan monissa tapauksissa eksponentiaalista (Meadows jne. 2005, 43). Tämä tarkoittaa sitä, että kasvun kohde kaksinkertaistuu, jonka jälkeen se taas kaksinkertaistuu ja jatkaa kasvamistaan aina kaksinkertaisena. Ihmisten määrän kasvaessa tällä tavalla myös ihmisten tarpeet kasvavat samalla tavalla. Ja kun elämme yhteiskunnassa, jossa tarjolla on myös turhia sekä keinotekoisia tarpeita, kasvavat myös nämä tarpeet ja niiden luoma kulutus eksponentiaalisesti.

Taloutemme perustuu koville arvoille, jossa maksimaalisten voittojen tavoittelu keinoja kaihtamatta on tehty hyväksyttäväksi ja jopa ihannoinnin kohteeksi. Omavaraisen talouden aika päättyi viime vuosisadalla ja nykyään ihmisten toimeentulo on pitkälti kiinni yritystoiminnasta tai työskentelystä joko julkisen sektorin tai yritysmaailman edustajan palveluksessa. Julkiselle sektorille työskentely on välttämätöntä nykyisten hyvinvointipalveluiden ylläpitämiseksi, mutta yksityisen sektorin palveluksessa olevat henkilöt joutuvat työskentelemään aina vaan uusien tuotteiden luomiseksi, joka on siis perus-

edellytys sille, että he saavat jatkossakin rahapalkkansa, jolla voivat maksaa tarvitsemastaan ruoasta ja muista perustarpeista. Yritysmaailman saadessa päätäntävaltaa entistä enemmän niin kansallisiin kuin kansainvälisiin asioihin, on tällaisten arvojen nousu vallalle väistämätöntä. Mm. talousnobelisti Milton Friedman on sanonut, että ” Yrityksen tärkein tehtävä on tuottaa voittoa. Kaikki muu, mitä se tekee, on omistajien rahan haaskuuta” (Ojapelto 2007, 104). Tämän vuoksi nykyinen yritysmaailman ohjaama talousjärjestelmä aiheuttaa jätevuorten kasvamisen, mikäli yritys katsoo, että kierrätys tai kulutuksen vähentäminen vähentävät sen voittoja.

Haastattelemieni Liisan ja Susannan näkemykset talouskasvusta ovat hyvin samankaltaisia kuin kulutuskriittisen näkemyksen voidaan yleistäen sanoa olevan. Jo pelkästään luonnonvarojen rajallisuus on Liisan mielestä este nykyisen suurimmassa osassa maailmaa vallitsevan talousjärjestelmän toimivuudelle pysyvästi. Susanna kertoi tästä samasta asiasta, mutta hieman eri sanoin ja korosti ongelman olevan globaali, johon ei siitä huolimatta kiinnitetä tarpeeksi huomiota. Liisan mielestä ihmisestä on tehty nykyään vain kone, jonka tehtävänä on tehdä mahdollisimman paljon tuottavaa työtä elintason kohottamiseksi, vaikka monien tutkimusten mukaan ihmisen onnellisuus ei kasva elintason nousemisen myötä. Tämän vuoksi hänen mielestään käsite elintaso pitäisikin määritellä uudestaan. Susanna kertoi haastattelussa, että ihmiset pärjäisivät nykyiseen verrattuna jopa paremmin, jos kasvu ja kulutus olisivat pienempiä, sillä hänen mielestään niin ihmisenkin kuin kaiken muun luonnon hyvinvointi heikkenee kasvun myötä.

Iston kohdalla näkemykset talouskasvusta olivat hyvin samankaltaisia, mutta sen lisäksi Isto otti esiin nollakasvuteorian ja jopa pienen taantumana, minkä hän näki hyvänä länsimaissa. Vaikka tarkoitukseni oli saada haastateltavilta mietteitä meidän omasta talousjärjestelmästä, näki Isto kaiken myös globaalisti ja hän piti huolestuttavana köyhien maiden siirtymistä samanlaiseen kasvun ihannoointiin kuin missä me elämme. Isto näki yhtälön mahdottomana myös sen vuoksi, että näissä maissa myös väestön määrä kasvaa kiihtyvällä vauhdilla, mikä on hänen mielestään kestäväntöntä näillä maapallon resursseilla.

Liisan näkemyksiä tukee myös Ari Ojapellon kritiikki nykyisenlaisista ajatusmallia kohtaan bruttokansantuotteen käyttämisestä hyvinvoinnin mittarina. Ojapelto puhuu BKT:n

käyttämisestä kasvun mittarina suurimpana valheena, sillä se mittaa vain toimintojen määrää ja nopeutta yhteiskunnassa, ei niiden laatua. Esimerkkinä hän vertaa Suomea ja Iso-Britanniaa, joista ensimmäisessä on suuremmat palkat, mutta joista Iso-Britanniassa palkansaaja saa hankittua pienellä palkallaan enemmän hyödykkeitä. (Ojapelto 2007, 507–508.)

Joskus kuulee joidenkin kulutuskriitikkojen sanovan, että kuluttaminen kannattaisi kohdistaa ennemminkin palveluiden ostamiseen, jolloin ympäristö ei kuormittuisi. Tämä on kuitenkin omiaan lisäämään yhteiskunnan luokkajakoa alempien sosiaaliluokkien myydessä palveluitaan, kuten esimerkiksi siivouspalveluita ylemmille sosiaaliluokille, joilla on varaa ostaa palveluita. Tasa-arvoisemmasta näkökulmasta katsottuna oikeampi kulutuskriittinen vaihtoehto olisi se, että työaikaa ja työtaakkaa vähennettäisiin, jolloin tuotantomäärät laskisivat, jolloin myös materiaalin kuluttaminen pienentyisi. Tässä tilanteessa siivouspalveluiden osto jäisi turhaksi ja sen sijaan henkilö, jonka työtaakkaa on vähennetty, pystyisi käyttämään säästyneen ajan ulkopuolisen henkilön palkkauksen sijaan omien kotitöidensä tekemiseen.

2.1.1 Toimeentulon edellytykset nykyisessä talousjärjestelmässä

Mikäli ihmisellä on siis halu olla vastuussa itsestään ja pyrkimyksenä saada elätettyä itsensä, eikä olla muiden elätettävänä, on hänen osallistuttava kulutuksen maksimointiin siihen pyrkivän tahon työntekijänä tai samoihin päämääriin pyrkivänä yrittäjänä. Haastattelemani Liisa näki tässä suuren ongelman etenkin opiskelijoiden sekä muiden vähävaraisten kohdalla ja hänen mielestään moraalisia ongelmia rupeaa olemaan nykyään erittäin monessa työpaikassa. Liisa kertoi, että mikäli vähävaraiselle ja kulutuskriittiselle ihmiselle avautuu eteen työpaikka, voi tilanteesta tulla ristiriitainen, sillä jostain rahaa on saatava (myös dyykkarinkin). Johonkin Liisan mielestä on kuitenkin vedettävä raja, eikä hän suostuisi lähtemään esimerkiksi makkara- tai televisiotehtaaseen töihin. Kysyin Liisalta, onko hän joutunut työskentelemään työpaikoissa, joita hän on pitänyt ”eettisesti epämiellyttävänä”, johon sain suoran ja myöntävän vastauksen. Kokemuksiaan Liisa pitää kuitenkin opettavaisina kaikesta kauheudestaan huolimatta, eikä hän olisi enää valmis lähtemään kaikkiin niihin paikkoihin, joissa on ollut. Oppiminen omista koke-

muksista tuleekin Liisan mielestä hyvin esille siinä, että hän on työskennellyt ruokakaupassa, jossa hän on joutunut hävittämään käyttökelpoisia elintarvikkeita roskikseen, joka on ollut lukkojen takana. Hän kertoo, että juuri tämä on saattanut olla syy siihen, mikä on hänet saanut ajattelemaan asioita tarkemmin ja myöhemmin ryhtymään roskisdyykkariksi.

Susanna oli Liisan kanssa samoilla linjoilla siitä, ettei hän voisi lähteä mihin tahansa työpaikkaan moraalisisista ja eettisistä syistä. Susanna kertoi, että hän työskentelee siivoojana. Työssään hän on joutunut laittamaan roskikseen mitä erikoisimpia hyödykkeitä, kuten edellisenä päivänä tehtyä ruokaa sekä alennusmyynnissä olleita tavaroita, jotka eivät ole menneet kaupaksi. Susannan työhön kuuluu myös työpaikan jätepisteiden hoitaminen, joten hän on päässyt usein työnsä yhteydessä ottamaan talteen tavaroita, jotka muuten saattaisivat joutua kaatopaikalle.

Isto ei taas nähnyt normaalia työskentelyä niin suurena moraalisena ongelmana kuin Susanna ja Liisa. Isto sanoi, että hän voisi elättääkseen itsensä työskennellä esimerkiksi televisiotehtaassa, sillä silloin hän ei olisi vastuussa uusien tavaroiden tuomisesta markkinoille ja joku nämä työt tekisi joka tapauksessa. Yrittäjäksi tai johtajaksi hän ei kuitenkaan alalle olisi valmis lähtemään, sillä silloin hän olisi omien sanojensa mukaan juuri se, joka luo markkinataloudelle tyypilliseen tapaan ihmisille keinotekoisia tarpeita, joista he eivät ennen olleet edes tietoisia ja tuo myös nämä ylimääräiset kulutustarpeet ihmisten saataville.

Valtavirran mukana menemisen rinnalla muut mahdollisuudet toimeentulon hankkimiseksi kuin ns. perinteinen työskentely ovat vähissä, sillä vapaan kilpailun aikakautena tavoitteiltaan erilaiseen tuotantomalliin pyrkiminen ei ole yleensä taloudellisesti kannattavaa suurten keskittymien syrjäyttäessä kilpailukykynsä ansiosta muut toimijat pois markkinoilta. Automaation kehittyessä on mahdollista päästä pieniin tuotantokustannuksiin, mutta investoinnit ovat kalliita. Sen vuoksi etenkin suuret ja kasvottomat monikansalliset yritykset ostavat pienet yritykset pois markkinoilta (Emt. 428–429). Sen jälkeen ei ole enää jäljellä pieniä paikallisesti tunnettuja yrityksiä, joilla olisi kenties tahtoa panostaa etiikkaan.

Pienilukuinen erityistaitoja hallitseva ihmisjoukko kuuluu niihin harvoihin tahoihin, joilla on mahdollisuus muuhun toimintaan, kuten esimerkiksi vaatimaan vanhan tavaran kunnostamiseen, mutta elinkustannusten ollessa samat muun väestön kanssa, kasvaa tällaisen työn tuntihinta niin korkeaksi, että työn teettäminen vaatii asiakkaan osallistumista kulutuksen maksimointiin pyrkivän järjestelmän pyörittämiseen, jotta hän saa maksettua oikeudenmukaisen korvauksen tilaamastaan työstä. Jokainen on siis alistettu tahtomattaan palvelemaan oravanpyörää, joka tuottaa jätteitä kestäättömästi, vaikka keskimääräistä elämänlaatua voitaisiin jopa parantaa uudistamalla mm. hyödykkeiden jakelua (Meadows jne. 2005, 79).

2.1.2 Energiankulutus

Kuluttajien määrän pysyessä Suomessa lähes samana, on teollisuuden tuotanto lähes kaksinkertaistunut 1990-luvun laman jälkeen, vaikka tehtyjen työtuntien määrä ei ole noussut (Ojapelto 2007, 86). Tämä saattaa kieliä siitä, että ihmisenergian sijaan tuotantoon käytetään entistä enemmän ulkopuolista energiaa, kuten fossiilisia polttoaineita (Nordlund 2009, 11–12). Kulutus siis kasvaa myös sellaisilla osa-alueilla, jotka eivät näy suoraan kuluttajille, joille näkyvintä on vain itse materiaallinen tuote. Haastattelemani Liisa oli vahvasti sitä mieltä, ettei energiaa haluta nykyaikana ainakaan säästää. Siihen hänen mielestään riitti todisteeksi puheet lisäydinvoiman tarpeesta ja sähkön mahdollisesta myymisestä ulkomaille. Liisan mielestä mahdollisia säästön kohteita energiankäytössä on runsaasti, mutta suurimpana ongelmana hän näki sen, kenellä kuuluu olla oikeus määrätä, mikä on tarpeellista ja mikä turhaa. Yhtenä omasta mielestään turhana energiankäyttökohteena hän näki turhat valot monissa paikoissa, joissa ne eivät ole välttämättömyyksiä. Liisan mielestä kulutuskulttuuri vaikuttaa olennaisesti energiantarpeeseen, mutta hän halusi myös muistuttaa, että ympäröivä yhteiskunta on se taho, joka luo kulutuskulttuurin. Susanna oli tässäkin asiassa Liisan kanssa melko paljon samoilla linjoilla, mutta hän myös totesi, että energian kulutuksesta tuodaan yleensä esille vain ns. positiivinen puoli, eikä negatiivisista asioista juurikaan julkisesti keskustella. Myös Isto oli sitä mieltä, että nykyisellä talousjärjestelmällä on suorat kytkökset yhteiskunnan suureen energiantarpeeseen, vaikka energiatehokkuus onkin muotia nykytekniikassa. Esimerkkinä Isto mainitsi tilanteen, jossa energiasyöpön 12-tuumaisen television

tilalle hankitaan kolme kappaletta suuria plasmatelevisioita, jotka ovat jatkuvasti päällä. Tällaisessa tilanteessa energiaa kuluu Iston mukaan varmasti enemmän, vaikka uudet laitteet olisivatkin energiatehokkaita.

2.1.3 Raaka bisnes kulutuksen ruokkijana ja kierrätyksen jarruna

Talousjärjestelmämme perustuu kaupankäyntiin, jossa pääoman, työn, teknologian ja logistiikan yhteisvaikutuksesta syntyy kulutushyödykkeitä markkinoille, joille on oltava kysyntää, jotta järjestelmä ei tukehtuisi (Ilmonen 2007, 79). Kun kulutus palvelee vallitsevaa talousjärjestelmää, vaatii se kuluttajilta vanhan tavaran hylkäämistä uuden tieltä tai uusia tarpeita, joita yritetään tyydyttää kuluttamalla. Tähän käytetään yhtenä keinona tavaroiden kertakäyttöisyyttä, minkä vuoksi esimerkiksi joidenkin elektroniikkalaitteiden korjaaminen saattaa olla vaikeaa ja joskus jopa mahdotonta. Kuluttajat täytyy siis saada mieltämään uudet hyödykkeet tarpeidensa kohteiksi, jotta hyödykkeille olisi kysyntää (Emt. 67).

Usein on myös niin, että uudempi ja myös uudistuneempi laite on hinnoiteltu kutakuinkin samanhintaiseksi kuin pari vuotta vanhan laitteen korjaus, joten kuluttaja saadaan helposti vaihtamaan vanha tuote uuteen. Lopullinen tuotteen käyttäjä onkin nykyään yritysten moraalien mukaan taho, jonka saa jättää vähemmälle huomiolle. (Ojapelto 2007, 101.)

Haastattelemani Liisa kertoi, ettei hän ole joutunut useinkaan tällaisiin tilanteisiin, sillä hän on pyrkinyt teknisten laitteiden omistuksessa minimiin. Hän kuitenkin pystyy vähävaraisena ihmisenä kuvittelemaan tilanteen, jossa taloudellinen pakko saattaa sanella sen, mitä voi tehdä, joten hän arveli, että mikäli hänellä menisi jokin laite rikki niin, että sen korjaaminen maksaisi paljon, joutuisi hän todennäköisesti hankkimaan uuden. Vanhaa ja rikkoontunutta laitetta hän ei kuitenkaan hävittäisi, vaan säilyttäisi sen joko varaosina tai vaihtoehtoisesti hän lahjoittaisi sen korjaustaitoiselle ihmiselle tai yhdistykselle, joka pystyisi laitteesta hyötymään. Susanna taas haluaisi muuttaa tuotantotapoja niin, että vanha ja hyväksi havaittu tekninen laite pysyisi ominaisuuksiltaan mahdollisimman kauan samanlaisena, mikäli siihen ei ole pystytty kehittämään todellisia parannuksia.

Näin tavarat eivät vanhentuisi keinotekoisesti ja monien laitteiden korjaaminenkin mahdollistuisi. Isto kertoi, että hänellä on elektroniikka- ja muuta teknistä osaamista, joten hän pystyy jossain määrin itse korjaamaan laitteita, joiden korjauttaminen saattaisi maksaa enemmän kuin uuden hankkiminen. Isto oli myös sitä mieltä, että vanhan laitteen kallis korjauttaminen voi kuitenkin olla kokonaistaloudellisesti edullisempaa kuin uuden laitteen hankkiminen, sillä vanha korjattu laite saattaa kestää kauemmin kuin aivan uusi laite. Iston mielestä uudet laitteet pitäisi pyrkiä tekemään sellaisiksi, että niitä on mahdollista korjata, mutta hänen mielestään näin ei kuitenkaan tehdä, koska se sotii markkinatalouden periaatteita vastaan.

Vanhojen tuotteiden kierrätys taas saattaa olla hankalaa tai siitä ei olla kiinnostuneita. Esimerkiksi itse törmäsin eräällä paikkakunnalla asuessani elektroniikkaromun kierrätyksen hankaluuksiin tilanteessa, jossa halusin hävittää muutamia rikkoontuneita ja korjauskelvottomia elektroniikkalaitteita. Paikallinen kierrätyspiste oli joidenkin kilometrien päässä taajama-alueesta ja paikassa, jonne autottoman oli hankala päästä. Lisäksi kierrätyspiste oli avoinna vain yhtenä arkipäivänä viikossa muutaman tunnin ajan keskellä päivää, jolloin moni ihminen on töissä. Tämän vuoksi monet kierrätykseen kelpaavat ja jopa ongelmajätteitä sisältävät tavarat päätyvät uskomukseni mukaan taloyhtiöiden roskiksiin ja sitä kautta kaatopaikoille etenkin kierrätykseen sekä jätteiden lajitte luun vähättelevästi suhtautuvien ihmisten toimesta.

Ja mikäli käytöstä poistettu tavara päätyykin asianmukaiseen kierrätyslaitokseen, ei tavallisilla kansalaisilla ole mahdollisuuksia päästä hyödyntämään jätteitä, vaan jätteet muovataan uudestaan raaka-aineiksi, joista valmistetaan jopa aivan samoja komponentteja uudestaan (ks. YouTube-videopalvelu). Koska kierrätyksestä on onnistuttu tekemään bisnestä, ei se siis palvele alkuperäistä tarkoitustaan. Bisneskulttuurista kertoo myös sekin, että maalaisjärjellä ajateltuna jätteiden pitäisi olla ongelma, mutta tämä ongelma on sen sijaan lainsäädännöllisin keinoin muokattu bisneksen mahdollistavaksi omaisuudeksi, mistä voi hyvin päätellä lain ja moraalien välisen ristiriidan (Auvinen 2010).

Yksi merkittävä ongelma aihetta koskien on elintarvikkeiden haaskaus. Kilpailutilanteissa jokaisen ruokakaupan on pidettävä koko ajan tuotevalikoimaan normaalisti kuu-

luvia ja tuoreita elintarvikkeita tarjolla, sillä kuluttaja siirtyy helposti kilpailevan liikkeen asiakkaaksi, mikäli hän saa kauppaliikkeestä kuvan, että siellä loppuvat jotkut tuotteet joskus kesken. Tämän vuoksi kaupalle on kokonaistaloudellisesti edullisempaa ostaa hyllyjensä täytteeksi ylimääräistä ruokaa, josta kaikkea ei saada myytyä ennen parasta ennen -päiväystä. Elintarvikkeiden haaskaaminen herättää haastattelemassani Liisassa jopa vihantunteita.

Haastattelija:

”Viime aikoina on noussut esiin ns. Siwan tapaus, jossa Siwa lopetti ns. punalappuisten alennustuotteiden myymisen ja rupesi heittämään roskikseen suoraan kaikki vanhentumassa olevat elintarvikkeet. Jotta kukaan ei pystyisi hyödyntämään näitä elintarvikkeita, Siwa ohjeisti henkilökuntaansa rikkomaan elintarvikepakkaukset niin, että esimerkiksi jogurtit valuiivat lihojen ja leipien päälle. Oletko kuullut tästä tapauksesta?”

Liisa:

”En ole kuullut tästä sen kummemmin, kuin tuosta kun ensin vaihettiin puolen hinnan-alennuksista niihin 30 %-alennuslappuihin. Käytännössä olen huomannut asian kyllä. Jugurtit on veitsellä usein säretty ja banaanit viipaloitu pieniksi paloiksi ja sardiinejakin Valintataloissa avattu kaikkien elintarvikkeiden päälle. Oman lähikauppani alue on aina pidetty siistinä, niin kyllä se on harmittanut itseä aika tavalla. Tämän ketjun lihat ovat yleensä biojätteessä, leivät sitten jossain muualla kuin roskiksis- sa.”

Haastattelija:

”Mitä ajatuksia tällainen toiminta herättää sinussa?”

Liisa:

”Turhautuneisuutta. Se ihmetyttää että ne myyjät oikeasti suostuu tähän. Luulisi niitten pienipalkkisten työntekijöiden ymmärtävän sen, ettei ihmisillä ole rahaa ja ravinnon hankinta on se ykkös-asia ihmisen elämässä. Kun sitä kättelee, että tässä on viiskymmentä banaania ja joku on käyttä-

nyt omaa työaikaansa näitten paloitteluun niin kyllä se pistää vihaksi, että miksi näin, eikö ihminen ymmärrä sitä, että mikä sen elintarvikkeen tie, mikä se ketju sinne roskikseen asti on ollut. Pahimmassa tapauksessa se on sen eläimen elämä mennyt syntymästä teurastamon kautta sinne roskikseen, tai sitten joku on nälkäpalkalla Kaakkois-Aasiassa omin käsin väsyneenä poiminut ne banaanit sitä varten, että ne sinne palotellaan jätteeksi. Ja että ne punalappuset tuotteet lyödään roskiin, kun niitä kaikki mielellään ostaa, niin on se kyllä naurettavaa, että mitä varten ne päiväykset niihin lyödään jos niitä ei edes sen viimesen käyttöpäivän loppuun myydä.”

Haastattelija:

”Mitkä arvelet olevan suurimpia syitä tällaiseen toimintaan?”

Liisa:

”Halutaan että ihmiset ostaa kalliilla paljon, kun suuri osa tuotteista menee joka tapauksessa roskikseen, niin sama myydä kaikki kalliilla. Eli tavaraa on lähtökohtaisesti liikaa ja sitä myös tilataan liikaa. Sitten ajatellaan että ne roskis-dyykkaajat ostaisi muuten ne tuotteet kaupasta, mitkä ne hakee roskiksesta, vaikkei se tietenkään niin mene. En usko niinkään siihen että kauppiaita huolettaa ruokamyrkytysten aiheuttaminen, tämähän on perusselitys, kyllä se on kiinni rahasta, että se ois jotenkin niitten pussista pois. Ja arvoista ja ennakkoluuloista, kun dyykkaajat nähdään heti jonain kriminaaleina, vaikka siellä on ihan tavallista kilttiä ja kunnollista porukkaa nuorista vanhoihin, jotka hyvätapaisesti keskenään jakaa ruoka-aineita ja tervehtii toisiaan kohteliaasti.”

Kehityskriitikko Lasse Nordlund onkin kirjoittanut lähes omavaraisesta elämästään kertovassa esseeteoksessaan seuraavaa: ”Käytämme yhden ruokayksikön tuottamiseen satoja kertoja enemmän energiaa kuin kivikausi-ihminen. Hintapolitiikan puitteissa saataan säädellä hinnat vakaiksi esimerkiksi tuhoamalla osa todetusta ’ylituotannosta’, mikä huonontaa entuudestaan elämämme energiatasetta. Maatalous, joka oli ennen uusiutuvan energian talteenottaja, on nykyään suurimpia uusiutumattoman energian käyttäjiä.

Tässä valossa voin yleistää asian näin: mikä on rahallisesti kannattavaa, ei voi olla ekologisesti lempeää ja sille, mikä on luontoa säästävää, on mahdotonta löytää rahallista kannattavuutta.” (Nordlund 2009, 18.)

Kun elintarvikkeita ei pystytä enää vanhentuneen päiväyksen vuoksi myymään, riippuu niiden kohtalo kauppiaasta. Jotkut kauppiaat lahjoittavat vanhentumassa olevia elintarvikkeitaan hyväntekeväisyyttä harjoittaville järjestöille eteenpäin jaettavaksi, jotkut yrittävät myydä päivän tai kaksi ennen parasta ennen -päiväystä olevat tuotteet alennuksella ja jotkut heittävät tuotteet suoraan roskikseen. Elintarvikkeiden kohdalla roskisdyykaus on ilmiö, jossa hyödynnetään näitä tuotteita. Yhteiskuntavastuu on toki kilpailuvaltti yritykselle, sillä kuluttaja saattaa antaa kilpailutilanteessa painoarvoa tuotteen ”vihreydelle”, mutta usein yritys tekee niin, että se palkkaa muodikkaan konsultin, joka luo ”yrityksen arvot” ja luennoi aiheesta saaden asiakkaille näin myönteisen kuvan yrityksen arvomaailmasta (Ojapelto 2007, 101 ja 586).

Elintarviketeollisuuden kytkeytyy myös melko uusi bisnes, pulloitetun veden myynti, joka kasvaa 20 prosentin vuosivauhtia (Emt. 590). Osa pulloista päättyy aina kaatopaikeille, eikä kierrätykseen, minkä lisäksi raaka-aineiden käyttö on yksi kulutuksen muoto.

SAK:n Palkkatyöläinen-lehden verkkolehti on julkaissut roskisdyykkauksesta lyhyen artikkelin vuonna 2004. Artikkelissa tulee esille nuorten roskisdyykkareiden huono taloudellinen tilanne, mikä on pakottanut miettimään jo pelkän toimeentulon kannalta omia kulutustottumuksia. (Korhonen 2004.)

Artikkelin nuoret ovat väittäneet saavansa syömäkelpoista ruokaa roskiksista, joten he ovat tehneet toimittajan kanssa yhdessä testin tästä asiasta, ja sen perusteella nähdään, mitä siltä on odotettukin. Testissä nuoret löytävät tutusta paikasta runsaasti mm. syömäkelpoisia hedelmiä ja vihanneksia. Ihmetystä herättää se, että miksi kaupan biojäteastiaan on heitetty myös tuotteiden muoviset pakkaukset. Lisäksi löytyy myös mm. muroja ja keksejä, jotka ovat paketeissaan, eikä niistä löydy mitään muuta vikaa kuin pakkausten rypistyneet kulmat. Perunapusseissa oleva parasta ennen -päiväys kertoo perunoiden menevän vanhaksi vasta viikon kuluttua. (Emt.)

Kaikkeä nuoret eivät kuitenkaan ota omaan käyttöön, vaan osan he säästävät muutaman kerran vuodessa järjestettävään tapahtumaan, jossa jaetaan roskiksista löydettyä ruokaa kerskakulutuksen vastustamisen yhteydessä. Suurimmaksi osaksi jaossa on leipää ja etenkin ”Paistettu täällä tänään” -tuotteita. Ruoan lisäksi tapahtumissa jaetaan myös muuta tavaraa. Esimerkiksi huonekaluliikkeet saattavat heittää pihalle käytettyjä huonekaluja tai testikäytössä olleita patjoja. Nuoret kertovat, että dyykkaus ei ole nykyään enää vain ”pultsareiden hommaa”, vaan sitä harjoitetaan monenlaisten ihmisten toimesta. Ymmärrystä toiminnalle on nuorten mukaan tullut eniten vanhemmalta väestöltä ja dyykkaus sekä sen ympärillä pyörivä toiminta nähdäänkin nykyään kritiikkinä kerskakulutukselle. (Emt.)

Ulkopuolisten suhtautuminen nuorten harrastukseen on vaihtelevaa. Joiltakin löytyy runsaasti ymmärrystä, mutta jotkut taas ovat aivan kauhuissaan. Nuoret arvostelevatkin ylihygieenisyyttä, joka näkyy nykyään elintarvikkeiden kohdalla, vaikka korostavat myös sitä, että tuotteet on mm. pestävä hyvin, eikä aivan kaikkea löytämänsä voi käyttää. (Emt.)

Tapaus tuo esille hyvin nykyisen valtakulttuurin vaikutukset kuluttamiseen. Muropaketti, jonka kulma on hieman rypistynyt, saattaa joutua armotta roskikseen, sillä sitä ei nähdä enää niin arvokkaana kuin uutuuttaan kiiltävää ja ehjää pakettia. Asiakkaalla on tietysti oikeus vaatia sitä, mistä hän maksaakin, mutta mikäli ruokaa ei haluta haaskata, olisi järkevämpää myydä viallisessa pakkauksessa oleva tuote halvemmalla tai lahjoittaa se esimerkiksi hyväntekeväisyyteen. Viallisten pakkausten hinnoittelu uudelleen sekä mahdollinen tuotteiden varastointi lahjoittamista varten vie kuitenkin työvoima- ja varastointiresursseja, eikä se ole kauppiaille taloudellisesti kannattavaa. Lisäksi kauppias saa itselleen pieniä ruokalahjoituksia helpommin hyvää mainetta lahjoittaessaan hyväntekeväisyyteen rahaa julkisesti.

Nykyisessä kovassa kilpailussa vioittunut tuotepakkaus siis joutuu helpommin roskikseen, josta voi vetää johtopäätöksen, ettei nykyinen talousjärjestelmämme ole ekologisesti terveellä pohjalla.

2.2 Rajalliset luonnonvarat

Käytimme sitten uusiutuvia tai uusiutumattomia luonnonvaroja, on niiden käytöllä aina oma rajansa. Uusiutuvien luonnonvarojen kohdalla tämä tarkoittaa käytön rajoittamista vähintään niiden uusiutumismisnopeuteen. Kierrätyksellä voidaan siis nostaa luonnonvarojen käytön kulutusraja käyttämällä esimerkiksi puuraaka-aine kahteen kertaan, ensin esimerkiksi huonekaluun ja myöhemmin energiaraaka-aineena. Tehostettu kierrätys ei kuitenkaan yksistään riitä siihen, että kaikki toiminta olisi ekologista, sillä kierrätys vaatii aina logistiikkaa ja energiaa, jotka kuormittavat ympäristöä. Pitkällä tähtäimellä siis luonnonvarojen ja etenkin uusiutumattomien luonnonvarojen kulutuksen lasku on paljon puhutun kestävän kehityksen periaatteen kannalta oleellinen seikka. Tämä vaatii edistyksellistä jätehuoltopolitiikkaa. (Hukkinen 1994, 715–716.)

Mikäli kuitenkin tarkastelemme kulutusmenojen muutosta, on siinä nähtävissä rajua nousua jo pelkästään lähihistoriassa. Esimerkiksi vuosien 1985–2006 aikana suomalaisten kotitalouksien kulutusmenot ovat nousseet reaalisesti 35 % kotitaloutta kohden (Alhqvist & Ylitalo 2009, 51). Koko maapalloa ajatellen voi tämän perusteella esittää vain arveluja siitä, mikä on vaikutus esimerkiksi entisen Neuvostoliiton alueella samana aikajaksona.

Ympäristötaloustieteilijöiden mielestä syy liialliseen luonnonvarojen käyttöön johtuu pitkälti siitä, ettei luonnonvarojen omistusoikeuksia ole määritelty riittävän hyvin, eikä hintajärjestelmä sisällä riittävän hyvin tuotteiden ympäristöhaittoja (Heiskanen & Pantzar 1994, 485). Ongelman voikin sen vuoksi olettaa kasvavan nykyisen yksityistämistrendin myötä.

2.3 Tapaus Siwa

Mielenkiintoni tutkimaani aihetta kohtaan lisääntyi Internetin Youtube-videopalvelusta löytämistäni videoista, joista jo muutaman videon perusteella pystyi päättämään ne suuret ruokamäärät, jotka joutuvat kaatopaikoille suoraan ruokakaupoista. Räikein löytämäni esimerkki koski Siwa-kauppoja, joiden toiminta herätti pahennusta monien ros-

kisdyykkareiden keskuudessa, minkä johdosta asia pääsi jopa joihinkin valtamedian edustajien uutisiin asti.

Siwa lopetti ns. punalappuisten tuotteiden myynnin ja rupesi heittämään automaattisesti roskikseen vanhentumassa olevat elintarvikkeensa, kuten otsikon *Raaka bisnes kulutuksen ruokkijana ja kierrätyksen jarruna* alla tuli jo esille. Tämä tietenkin lisäsi roskisdyykkareiden apajia ja ajoittaessaan dyykkauksen oikein, saivat dyykkarit saaliikseen ruokaa, jossa parasta ennen -päiväyksenä saattoi olla jopa sen hetkinen päivämäärä. Lisäksi kovilla pakkasilla ruoat olivat kuin valmiiksi suoraan pakastimeen laitettuja, joten ruokien pilaantumisesta ei silloin ollut juurikaan huolta. Mutta huomattessaan dyykkauksen, Siwa ohjeisti henkilökuntaansa rikkomaan elintarvikepakkaukset ennen roskikseen heittämistä sekä heittämään rikutut pakkaukset roskikseen niin, että päälimmäiseksi tulivat viilit, maidot ja muut vastaavanlaiset tuotteet, jotka valuivat roskaastian pohjalla olevien leipien ja lihojen yms. päälle.

Tästä roskisdyykkausta vaikeuttavasta toiminnasta ovat uutisoineet ainakin Aamulehti ja Iltalehti: ”Marko Vanhanen Kangasalalta kertoo lehden haastattelussa hankkivansa ruokansa pääasiassa kauppojen roskiksista. Pakastimeen on kertynyt kauppojen hylkäämiä ruokia koko loppuvuoden tarpeisiin. – Kun lähikauppa kuuli minun hakevan ruokaa, niin kaupan työntekijät joutuivat puukottamaan roskikseen laitettavat pakkaukset rikki, Vanhanen sanoo.” (Iltalehti 2009.)

Kuten aikaisemmin tuli esille (ks. *Raaka bisnes kulutuksen ruokkijana ja kierrätyksen jarruna*), haastatteleman Liisa ei ollut kuullut tästä tapauksesta, mutta hän kertoi, että pystyy kyllä kuvittelemaan tilanteen, sillä hän on törmännyt samanlaiseen ilmiöön muiden kauppojen kohdalla. Kysyessäni häneltä, millä tavalla tällaiseen ruoan haaskaukseen pitäisi puuttua, oli hän sitä mieltä, että esimerkiksi näkyvä boikottikampanja voisi olla tehokas keino, mikäli sen avulla asia saataisiin nostettua mm. lehdistön kiinnostuksen kohteeksi ja sitä kautta keskustelun keskiöön.

Myöskään Susanna ei ollut kuullut tästä tapauksesta, mutta hän kiinnostui asiasta niin paljon, että näytin hänelle tapaukseen liittyviä videoita. Susanna kertoi olevansa tyrmistynyt tällaisesta ja ennen kuin hän oli nähnyt vielä yhtään asiaa käsittelevää videota, hän

sanoi, että mikäli puheeni Siwan toiminnasta pitävät paikkansa, lopettaa hän Siwassa asioimisen välittömästi.

Istokaan ei ollut Siwan tapauksesta kuullut, mutta kertoessani asiasta hän sanoi aikovansa tutkia sitä. Iston mielestä tällainen toiminta on karua ja hän arveli, että kyseessä on markkinatalouden ylilyönti, jonka avulla pyritään voittojen maksimoimiseen. Myöhemmässä vaiheessa haastattelua Isto kuitenkin kertoi, että törkeimpänä temppuna hän on törmännyt piimän kaatamiseen ruokien päälle, kun kysyin, minkälaisia ongelmia hän on kohdannut dyykatessaan. Sanoin hänelle, että kyseessä on aika paljon samanlainen toiminta kuin aikaisemmin mainitsemassani Siwan tapauksessa, johon Isto vastasi, että sitä se on ollut iät ja ajat.

2.3.1 Johtopäätökset tapauksesta

Kierrätys on siis haitaksi kuluttamisesta elävälle yritykselle, sillä löytäessään roskiksesta, kirpputorilta tms. tarvitsemansa tuotteen, jättää ihminen sen silloin ostamatta uutena. Dyykkauksen mahdollistaminen ei kuitenkaan vähentäisi kaupan myyntiä, mikäli haastattelemaani roskisdyykkaria Liisaa on uskominen. Nykyään puhutaan paljon kierrätyksestä ja vihreiden arvojen sanotaan olevan muotia, mutta toiminta on kuitenkin usein päinvastaista. Myöskään Liisa ei usko täysin yritysten vihreään imagoon, vaan hän pitää yritysten vihreyttä sitä suurempana markkinointikikkana, mitä suuremmasta yrityksestä on kyse. Susannan mielestä yritysten vihreä imago on käsite, joka on noussut esille viime vuosina ja kyseessä on pelkkä markkinointikikka, jolla ihmiset saadaan ostamaan uusia tuotteita sekä ajattelemaan samalla, että toiminta on sitä ekologisempaa, mitä enemmän tuotteita ostetaan. Iston mielestä yritysten vihreyden aitous on tapauskohtausta. Isto sanoi, että yritykset ovat huomanneet ympäristöystävällisyyden olevan tehokas markkinavaltti. Sen vuoksi hän piti etenkin ympäristömerkkejä ja muita vastaavia hyvinä asioina, mikäli ympäristöystävällisyys on todellista, eikä vain pelkkää mielikuva-markkinointia.

Mikäli voitot halutaan maksimoida, on siis palvelu muodostettava sellaiseksi, joka kelpaa niille asiakkaille, jotka mahdollisesti tuovat kaupalle eniten rahaa. Kun järjestelmä

vaatii toimiakseen kulutusta, ratkaisevassa asemassa on kuluttamisen laatu, eikä määrä – muutama rikas kuluttaja korvaa monta köyhää (Patomäki 1992, 85). Tämän vuoksi tuoreita laatutuotteita hakemaan tuleva reilusti maksukykyinen asiakas on voittojen saamiseksi kaupalle tärkeämpi palveltava kuin yksittäistä alennustuotetta etsivä köyhä tai kierrättäjä.

2.4 Roskisdyykkaus protestina yhteiskunnalliselle järjestelmälle

Roskisdyykkaus on yksi äärimmäinen kierrätysmuoto, jota harrastetaan rahan säästämissä lisäksi myös yhteiskunnallisen vaikuttamisen näkökulmasta kulutuskritiikkinä. Haastattelemani Liisa kertoi myös olevansa kulutuskriitikko ja kysyessäni häneltä, protestoiko hän dyykkauksella tai muilla mahdollisilla keinoilla vallitsevia olosuhteita kohtaan, hän vastasi, että roskisdyykkaus on yksi protestimuoto ja argumentti muiden joukossa. Hän näkee dyykkauksen myös elämäntapana ja yhtenä samankaltaisena aktiivisuuden muotona, jota esimerkiksi julkinen keskustelukin on. Kierrätyksen Liisa näkee dyykkauksessa ylimääräisenä plussana. Myös Susanna näki dyykkauksen yhtenä protestointikeinona, mutta hän kertoi harjoittavansa sen lisäksi myös muunlaista aktivismia, kuten tarrojen liimailua ja järjestötoimintaa mm. turkistarhauksen vastustamiseksi.

Kuten Liisan ja Susannankin tapaukset osoittavat, nuoret ovat usein ryhmä, joka protestoiti vallitsevia olosuhteita vastaan (Lundbom 2002, 107), joten äärimmäisen vaikuttamiseen pyrkivän toimintakeinon tarkastelu osittain nuorten näkökulmasta sopii hyvin nuorisosalalle. Nuorten kohdalla perinteisen poliittisen vaikuttamisen menettäessä merkitystään, saavat uudet vaikuttamisen toimintamuodot jalansijaa ja kulutusvalinnat ovat siinä nousemassa uuteen rooliin (Emt. 115).

Vallitsevan kulutushysterian puolustaminen voidaan nähdä valitettavasti myös nuorisosalan kirjallisuudessa. Esimerkiksi Sirkka Kovanen ja Katriina Rouvinen-Kemppinen ovat luokitelleet vallitsevia luontoa rasittavia olosuhteita vastaan protestoivat nuoret neljään epäviralliseen ryhmään, joiden avulla kaikki virallisten ja suurten järjestöjen ulkopuolella toteutettu aktivismi pyritään leimaamaan negatiiviseksi. Näistä kaksi negatiivisinta ilmaisua ovat ekoterroristit ja ekohörheltäjät, joiden avulla aktivisteista pyri-

tään luomaan kuva, että he olisivat mm. Pentti Linkolaa esikuvanaan pitävä ryhmä. Sen lisäksi Liisan kuvaamaan yhteisöllisyyteen pyrkivät epäitsekkäät ihmiset pyritään ekohörseltäjät-käsitteen avulla niputtamaan paljon kuolonuhreja vaativien luonnonkatastrofien ihannoijiksi, joita kukaan ei ota vakavasti (Kovanen & Rouvinen-Kemppinen 1998, 124–125). Liisan haastattelu kuitenkin kumoaa tällaiset väitteet.

Haastattelija:

”Sekö on vaikeaa, kun joutuu koko ajan elämään yhteiskunnan normien vastaisesti? Ja on raskasta olla älykkäämpi kuin muut, niin kuin Pentti Linkola joskus sanoi?”

Liisa:

*”Hah no ei nyt niin, vaan se siinä on raskasta että joutuu kohtaamaan jatkuvasti ne ikävät asiat ja sen v*****n kun niitä banaaneja sotke-
taan ja jugurtteja palotellaan ja sen jätteen määrän ja sen tosiasian että se on kiellettyä ja hyvien tapojen vastasta. Helpompihan se olis vaan tilata silmät kiinni nettikaupasta ruuat kotiovelle. No en mä sellastakaan maailmaa haluis kohdata missä Linkola olis siellä älykkyyden skaalan korkeimmalla portaalla. Ei siihen älykkyyttä niinkään tarvita että vois toimia oikein, vaan asioiden kyseenalaistamista ja toimivaa tiedonjako.”*

Vaikka esimerkiksi Liisa on valinnut itselleen valtaväestöstä poikkeavan elämäntavan, ei hän koe, että hänen yksittäisenä ihmisenä tekemät valinnat vaikuttavat kovinkaan suuresti. Liisa kuitenkin korostaa, että esimerkiksi boikottikampanja on tehokas, jos se leviää tarpeeksi laajalle. Omilla elintavoillaan Liisa kokee enemmän pesevänsä kätensä pois järjestelmästä, jota hän ei halua tukea. Liisan kohdalla perinteinen poliittinen vaikuttaminen ei ole uudenlaisen aktivismin myötä menettänyt merkitystään, vaan Liisa pitää myös edelleen tärkeinä perinteisiä vaikuttamiskeinoja järjestöissä, kansanäänestyksissä, mielenosoituksissa ja muissa vastaavissa muodoissa. Liisa pitää siis kaikkea vaikuttamista tärkeänä, mutta muistuttaa myös siitä, että on paras, jos jokainen yksilö pystyy vaikuttamaan kykyjensä ja jaksamisensa mukaan. Susanna taas näkee Liisaan verrattuna oman yksittäisenä ihmisenä toimimisen positiivisempänä asiana ja ajattelee,

että hän ainakin tekee perheensä kanssa sen, minkä kykenee muuttaessaan maailmaa omasta mielestään paremmaksi. Myös Susanna näki perinteisen vaikuttamisen tärkeänä, mutta toisin kuin Liisa, hän näki kulutusvalinnoilla olevan entistä suurempi rooli yhteiskunnallisiin asioihin vaikuttamisessa. Isto kertoi, että hänellä radikalismien aika on jo ohi, mutta ollessaan nuorempi, hän kyllä protestoi yhteiskuntaa vastaan. Istos mielestä perinteinen poliittinen vaikuttaminen on edelleen tärkeää, mutta monet uudet vaikuttamiskeinot ovat siihen hyvä lisä päälle. Isto korosti myös sitä, että nykyään on mahdollista käyttää markkinamaailman omia työkaluja taistelussa sitä vastaan.

Näiden seikkojen vuoksi kuluttamisen ja siihen kytköksissä olevien seikkojen, kuten kierrätyksen tutkiminen vallitsevan järjestelmän ongelmien näkökulmasta on tärkeää myös nuorisosalalla.

3 KÄYTETYT TUTKIMUS- JA TYÖSKENTELYMENETELMÄT

Kun lähdin suunnittelemaan työtäni, minulla oli melko vapaat kädet työni suhteen. Ainaoat suuret rajoitteet työssäni olivat aikataulu, maantieteellinen sijaintini ja rahoitus. Aikaa minulla oli käytettävissäni useita kuukausia, mutta työskennellessäni opinnäytetyöni parissa, jouduin myös joka viikko hoitamaan muita opintoihini liittyviä asioita, joissa oli vieläkin tarkempi aikataulu. Tämä oli tosin myös positiivinen puoli, sillä minulla oli aikaa pohtia työhöni liittyviä asioita ilman suurempaa kiirettä. Oman lisänsä aikatauluongelmiin toi opinnäytetyön tekemisen ja perhe-elämän yhteensovittaminen.

Maantieteellinen sijaintini oli haasteena etenkin haastatteluille. Minulla ei ollut mahdollisuuksia lähteä haastattelemaan ihmisiä pitkien matkojen päähän, eikä omalla asuinseudullani sopivien haastateltavien etsiminen välttämättä olisi ollut helppoa.

Päädyin tekemään opinnäytetyöni ilman työelämäyhteistyötä, koska sain silloin vapaamat kädet työlle, joka on tekijänsä näköinen. Uskon, että olisin voinut saada helposti jonkun järjestön työlleni tilaajaksi ja sitä kautta työlleni olisi tullut rahoitusta myös sen verran, että olisin voinut matkustaa tekemään haastatteluja, mutta työstäni olisi sil-

loin tullut rahoittajan mielipiteiden mukainen. Rahoitusongelma pakotti siis tekemään haastattelut sähköisesti, mutta sekään ei aivan ongelmatonta ollut. Puhelinhaastatteluista olisi tullut niin pitkiä, että nekin olisivat vaatineet rahoitusta, minkä lisäksi minulla ei ollut käytössäni tarpeeksi luotettavaa tekniikka, jolla olisin saanut tallennettua puhelin-keskustelut. Tämän vuoksi päädyin tekemään haastattelut Internetin välityksellä pika- viestinohjelman avulla (Oulun kaupunki 2006). Kuluja opinnäytetyöstäni ei aiheutunut kuin muutamien kilometrien matkoistani kotini ja kirjastojen välillä sekä kaukolainoista, jotka maksoivat yhteensä 15 €.

3.1 Teoriatiedon hankinta

Tarkoitukseni oli etsiä mahdollisia aikaisempia tutkimuksia, jotka liittyivät tutkimus-ongelmaani ja joihin voisin verrata haastateltaviltani saamiani vastauksia. Se osoittautui kuitenkin yllättävän vaikeaksi tehtäväksi ja suurimmaksi osaksi roskisdyykkaukseen liittyvä kirjallinen materiaali oli sanomalehtiartikkeleista koostuvaa. Yritin myös etsiä tutkimuksia siitä, miten nuoret suhtautuvat kierrätykseen ja kuluttamiseen, mutta siitäkin löytämäni tiedot olivat melko suppeita. Jouduin sen vuoksi käymään läpi suuren määrän kirjallisuutta, sillä hyvin tyypillinen tilanne työskentelyssäni oli se, että 300-sivuisessa tieteellisiin lähteisiin perustuvassa teoksessa käsiteltiin tutkimusongelmaani liittyviä asioita 1–5 sivun verran. Tietoa yritin etsiä asiasta kirjastojen tietokannoista ja Internetistä hakukoneiden avulla.

Sain kuitenkin kerättyä aineistoa, johon pystyin vertailemaan haastateltavilta saamaani materiaalia. Lisäksi pystyin vertailemaan haastateltavien vastauksia keskenään. Onnistuin siis saamaan materiaalia, jota pystyin vertailemaan niin aineiston sisällä kuin sen ulkopuolellakin, mikä on tutkimukselle normaalia (Mäkelä 1995, 45.)

Koska olin aiemmin törmännyt aiheeseeni liittyvään videomateriaaliin Internetissä, halusin ottaa myös tätä materiaalia käsiteltäväkseni. Tätä materiaalia on kuitenkin niin paljon tarjolla, ettei sitä kaikkea voi hyödyntää tällaisessa työssä teoriatietona, vaan pikemminkin vain yhtenä pienenä osana kokonaisuutta. Mikäli videoaineistosta haluttaisiin kaikki oleellinen irti, vaatisi se jo oman tutkimuksensa.

Kaikkea mahdollista aineistoa ei siis ollut mahdollista käyttää, onhan laadullisessa tutkimuksessa hyödynnettävää aineistoa olemassa yleensä runsaasti ja jopa rajattomasti (Eskola & Suoranta 2005, 64 ja 117). Aineiston karsiminen oli siis vaativaa, sillä jokaisen mahdollisen hyödynnettävän materiaalin kohdalla pitäisi osata perustella, miksi materiaali on hylätty tutkimuksesta tai miksi se on otettu jonkun toisen sijaan analysoitavaksi aineistoksi. Tärkeintä oli siis saada rajattua materiaaliksi sellainen, joka palvelee tyypillisen tapauksen tutkimista sellaisen nuoren roskisdykkarin kohdalla, jolla on paljon sanottavaa kierrätyksestä ja kuluttamisesta sekä niihin oleellisesti liittyvistä seikoista, jolloin teoria palvelee parhaiten tutkimusongelman ratkaisua (Emt. 65).

3.2 Haastatteluaineiston kerääminen

Suunnitelmissani olin päättänyt, että haastattelen noin 3–10 nuorta roskisdykkaria. En ollut lainkaan tietoinen, kuinka paljon onnistun haastateltavia löytämään ja kuinka sitoutuneita haastateltavat ovat vastaamaan haastattelukysymyksiini. Lopulta löysin kaksi haastateltavaa, jotka olivat työtäni ajatellen loistavia haastateltavia. Koska kyseessä oli laadullinen eikä määrällinen tutkimus, laatu todellakin korvasi määrän. Olisin aivan hyvin voinut etsiä kymmenkertaisen määrän haastateltavia ja saada heiltä kyllä/ei-tyyliset vastaukset jokaiseen kysymykseen, jolloin haastatteluaineistosta ei olisi ollut työlleni mitään hyötyä.

Käytin haastattelumenetelmänä teemahaastattelua, johon olin laatinut ennakkoon 48 kysymystä ja johon lisäsin näiden lisäksi lisäkysymyksiä. Haastattelu siis sisälsi myös puolistrukturoidun haastattelun piirteitä tiettyjen kysymysten ollessa kaikille samoja, mutta ilman valmiita vastausvaihtoehtoja (Eskola & Suoranta 2005, 86). Laadin ennakkoon kysymyksiä sen vuoksi, etten törmäisi teemahaastattelun tyypilliseen ongelmaan, vain mieleen juolahtaneiden asioiden kysymiseen, joista saatuja vastauksia on vaikea analysoida (Eskola & Vastamäki 2007, 34). Ennakkoon laaditut kysymykset olin jakanut seitsemään aihealueeseen, joista kaksi sisälsivät haastateltavan taustatietojen selvittämisen ja mahdolliset muut asiat, joita haastateltava halusi sanoa. Loput viisi aihealuetta kuuluivat itse tutkimusongelman selvittämiseen liittyvään haastatteluun. Aiheiksi olin kirjannut ylös 1. *Yhteiskunta ja kulttuuri*, 2. *Kulttuuriperinnölliset vaikutukset kier-*

rätykseen ja kuluttamiseen sekä ympäristön suhtautuminen, 3. Kuluttaminen, 4. Kierrätys ja 5. Dyykkaus ja aktivismi. Laadin haastattelukysymykset pitkälti kirjallisuuden ja videomateriaalin herättämien ajatusten pohjalta, mutta joukossa oli myös kysymyksiä, joiden aihealue kiinnosti minua huomattavasti jo ennen kirjallisuuteen perehtymistä. Huomasin tämän hyväksi ratkaisuksi ja siksi yhdistelin teemakysymyksissäni perinteistä intuition perusteella syntyvää kysymysmateriaalia sekä ideoiden etsimistä kirjallisuudesta (Emt.).

Teemahaastattelu osoittautui sopivaksi ratkaisuksi tutkimusongelmani selvittämiseen, sillä teemahaastattelun tai oikeastaan minkä tahansa haastattelun idea on yksinkertainen: ”kun halutaan tietää mitä joku ajattelee jostakin asiasta, kaikkein yksinkertaisinta ja usein tehokkaintakin on tietenkin kysyä sitä häneltä.” (Emt. 25.) Voiko siis olla parempaa keinoa selvittää sitä, miten nuoret roskisdyykkarit suhtautuvat kierrätykseen ja kuluttamiseen? Kun halusin tämän tietää, ei siihen tarvittu kuin yksinkertainen keskustelu (Eskola & Suoranta 2005, 85).

3.2.1 Haastatteluaineiston analysointi

Haastatteluaineisto oli suhteellisen helppoa analysoitavaa. Koska olin rakentanut teemat ja osan haastattelukysymyksistä kirjallisuuden perusteella, pystyin vertaamaan haastateltavien vastauksia suoraan lähteisiin perustuvaan teoretiseen tietoon. Teemahaastattelun aineistoa on mahdollista järjestellä myös haastattelujen jälkeen (Eskola & Vastamäki 2007, 42) ja niin tein minäkin tämän työn yhteydessä. Joidenkin kysymysten kohdalla haastattelujen analysoinnissa kävi myös niin, että saamani vastaukset olivat niin erilaisia, että käytin toisen haastateltavan kohdalta saamaani materiaalia toiseen teemaan kuin mihin olin käyttänyt toiselta haastateltavalta saamaani materiaalia.

3.3 Riippumattomuus

Koska minulla on vankat mielipiteet monista opinnäytetyöhöni liittyvistä asioista, on selvää, että joku voi alkaa epäillä tutkimuksen riippumattomuutta. Tämän vuoksi moni-

puolinen luotettavien lähteiden käyttö oli työssäni ensiarvoisen tärkeää. Tutkimukseni riippumattomuutta puoltavatkin tieteellisiin lähteisiin perustuvien teosten käyttö lähteinä opinnäytetyöni niissä kohdissa, joissa käsitellään aiheita, jotka saattavat olla monille mielipidekysymyksiä. Voidaankin kysyä, onko laadullisessa yhteiskunnallisten asioiden tutkimisessa mahdollista edes käyttää tutkijaa, jolla ei ole mielipiteitä tutkittavasta aiheesta? Tutkijan oma arvomaailma, persoonallisuus sekä filosofisten ja poliittisten viitekehysten omaksuminen vaikuttavat aina siihen, miten hän tarkastelee tutkittavaa maailmaa (Grönfors 1982, 178). Mikäli tämän saman työn olisi siis tehnyt ideologisesti nykyistä kulutuskulttuurista yhteiskuntamallia kannattava kauppias, olisi työ ollut varmasti aivan erilainen.

Laadullinen tutkimus asettaakin omat vaatimuksensa niin tutkimusmetodeille kuin analysointitavoille. Tutkijan olisi kyettävä vaihtelemaan näkökulmia, joiden valossa hän analysoi keräämäänsä materiaalia, mitä taas tilastollisen tutkimuksen tekijä ei joudu tekemään. Osittain sen vuoksi paras tilanne olisi sellainen, jossa aineisto olisi olemassa tutkimuksen tekemisestä tai sen tekijästä riippumatta. (Alasuutari 2001, 84.)

Näin ei kuitenkaan ole tämän opinnäytetyön haastattelujen kohdalla, vaan niissä on itse kysymysten laatijana, haastattelijana ja analysoijana ollut sama henkilö. Tosin haastattelukysymykset on laadittu suurimmaksi osaksi kirjallisuusaineiston perusteella, joten ne ovat koostuneet materiaalista, joka on ollut ennen tutkimusta ja joka on muodostunut riippumatta haastattelukysymysten laatijasta.

Myös haastateltavien valitseminen oli tärkeää riippumattomuuden kannalta. Halusin ehdottomasti haastatella ihmisiä, joita en tunne, jolloin etenkin johdattelevien kysymysten tekeminen tarkoituksella ei olisi helppoa. Haastateltavien valinnassa oli myös tärkeää, että löysin haastateltavat, jotka suostuivat avoimesti kertomaan mielipiteistään sekä lähellä yksityisyyttä olevista asioistaan omilla nimillään ja kasvoillaan minulle.

4 KULTTUURISET VAIKUTUKSET KIERRÄTYKSEEN JA KULUTTAMISEEN

Kulutukseen liittyvät välttämättömyydet riippuvat kulttuurista. Tutkimusten perusteella suomalaisessa kulttuurissa inhimillisen elämän kannalta välttämättömyyksiksi lasketaan asumiseen ja siihen liittyvään energiankulutukseen, syömiseen sekä sairauden ja terveydenhoitoon liittyvä kulutus. Tämän ulkopuolelle kuuluvat taas autoilu, matkailu, vapaa-ajan harrastukset ja vaate- sekä kenkämenot. (Ylitalo 2009, 119.)

Kulutustottumusten muovautuminen yhteisön vaikutuksesta voidaan kuitenkin nähdä suurimpana ehkä nuorten keskuudessa, sillä nuorilla on tarve saada hyväksyntä toiminnalleen kaveripiiriltään, minkä lisäksi he etsivät identiteettiään ja paikkaansa yhteisössä, jonka toimivuus on riippuvainen riittävästä yhteisöllisyydestä sekä yhteenkuuluvuuden tunteesta (Myllyniemi 2008, 103). Nuorten kohdalla myös alakulttuurit ovat ratkaisevassa asemassa kulutustottumuksiin (Uusitalo 2008, 402).

Yhtenä oleellisena vaikuttimena kulutustottumuksiin nähdäänkin marxilaisten ajattelijoiden taholta tarpeiden jaottelu esineen käyttöarvoon ja näyttöarvoon, jossa esineellä on käyttöarvoa, mikäli se tyydyttää ihmisen todellisia tarpeita, mutta vain näyttöarvoa silloin, kun esine on hankittu vain sosiaalisen erottautumisen vuoksi. Esimerkiksi Berliinin vapaan yliopiston filosofian professori Wolfgang Fritz Haug on kritisoinut tätä kehitystä, sillä hänen mielestään modernissa markkinataloudessa on vaarana, että ihmis-suhteet esineellistyvät ja tavaran näyttöarvo ohittaa tärkeydessään tavaran käyttöarvon. (Puustinen 2008, 40–41.)

Kulttuuri voi myös pakottaa kierrättämään tai kuluttamaan harkiten. Joidenkin väitteiden mukaan ihminen tarvitsee syyllisyyteen tai häpeään liittyviä sosiologisia ja psykologisia käsitteitä toimintansa ohjaajaksi, jotta hän olisi pakotettu miettimään toimintansa seurauksia (Nurmela 2008, 284–285). Tätä tosin osataan käyttää myös mainonnassa hyväksi kauppaamalla uusia tavaroita ekologisina, jolloin kuluttaja saattaa saada ostamisesta itselleen hyvän omantunnon tai hän kokee viestivänsä itsestään positiivisia puolia käyttäen julkisesti ostamansa tavaran ekologista näyttöarvoa.

4.1 Kulutuskulttuurin syntyminen

Kulutustottumuksilla on luonnollista muovautua ympäröivän yhteiskunnan vaatimuksiin sen tarjoamiin mahdollisuuksiin sopeutuvaksi. Nykyinen tavaratalojen täyttämä yhteiskuntarakenne alkoi syntyä Suomessa vuonna 1930 Stockmannin avattua Helsinkiin tavaratalon. Sitä ennen hyödykkeistä käytiin kauppaa vain pienissä erikoisliikkeissä, joihin poikettiin vain tarvitessa todella jotain. (Avoranta 2003, 11–12.)

Tavaratalojen tuoman murroksen kulutuskulttuuriin loi massatuotantomenetelmien kehittyminen, joka mahdollisti mm. valmisvaatteiden ja ylellisyshyödykkeiden tuotannon. Tavarantalouden keskellä kulutuskulttuuri koki myös radikaaleja uudistuksia ns. shoppailukulttuurin mahdollistuessa. Kun ennen ei pelkästään huvin vuoksi tavaroiden katselu ollut mahdollista, antoi tavaratalo mahdollisuuden jokaiselle lähteä viettämään aikaa esillä olleiden tavaroiden keskelle, mitä on luonnehdittu jopa mielikuvitusmaailmaksi, jonne ihmiset ovat päässeet pakenemaan arkea haaveilun avulla. Tavaratalojen ensimenestys perustuikin tähän ilmiöön, jossa uutuutena olivat tavaroihin merkityt kiinteät hinnat ja entiseen verrattuna suuret mahdollisuudet tutkia myytävänä olevia tuotteita. Tämä muutti harkitun ja etukäteen suunnitellun tavaroiden hankkimisen impulsiiviseksi ajanvieteosteluksi. (Emt.)

Ostoksilla käyminen arkisena välttämättömyytenä	Ostoksilla käyminen ajanviettona, shoppailuna
välttämättömyys	mielihyvä
väline	päämäärä itsessään
sisältää aina ostamisen	ei sisällä välttämättä ostamista
suunnitelmallisuus	impulsiivisuus
mahdollisimman tehokasta	tehokkuus ei keskeistä
osa arjen rutiineita	arjen ulkopuolisuus
selkeä alku tai loppu	ei selkeää alkua tai loppua
järkevyyden korostus	elämyksellisyyden korostus

Taulukko 1. *Arkiostamisen ja shoppailun erot* (Avoranta 2003, 18).

Taulukosta 1. voisi päätellä, että nykyisen kulutuskulttuurin kritisointi ekologisesta näkökulmasta on liioiteltua, sillä shoppailu ei sisällä välttämättä ostamista, vaan se saattaa olla pelkkää tavaroiden katselua. Tämä ajattelumalli on kuitenkin harhaanjohtavaa, sillä ajanvieteostamisen harrastaminen ei sulje pois sitä, että kuluttaja suorittaa aina myös arkiseen välttämättömyyteen kuuluvat ostoksensa, joten yksikin shoppailun vuoksi tehty pieni ostos kymmenien ostamista sisältämättömien kauppareissujen joukossa nostaa aina kokonaiskulutusta.

Koska ajanvietteenä tapahtuva ostoksilla käyminen sisältää ostosten impulsiivisen tekemisen, ei ostaminen ole silloin harkittua tarpeiden näkökulmasta ja sen vuoksi tapahtuu tässä ostomuodossa aina ylimääräistä kuluttamista, mikä synnyttää jätteitä sekä kuluttaa luonnonvaroja. Ylimääräinen ostaminen taas aiheuttaa kuluttajalle tarpeen saada enemmän rahaa kuin mitä välttämättömyys vaatii, joten on oleellista, että shoppailija pyrkii hakeutumaan töihin, jossa on mahdollisimman suuri palkka. Tätä näkemystä tukee nuorista naisista himoshoppailijoina tehty tutkimus ja siinä saadut vastaukset haastattelijoilta.

”Mä lähinnä odotan sitä, et ku mä pääsen töihin ja mul on paljo rahaa, ni mä voin ostella niin paljon ku mä haluun kaikkee ihanaa” (Opiskelija, sosiaalityöntekijä 23v.)’ (Avoranta 2003, 51.)

”Ehkä se on just se kaks päivää ennen ku tulee uus palkka ja tili on ihan tyhjillään, ni siin vaihees voi olla, et: ’Hitsi ku tonki ostin! Ku en totakaan ois sitä yhtä kertaa käyttäny, ni oisin voinu palauttaa ja saada ees hiukan rahaa näiks päiviks!’ Mut sit mä aattelen, et se on vaa se kaks päivää ja sit mul on taas vaatteit varattuna. Et ei mua kyl oikeest kaduta ikinä.” (Vaatemyyjä 22 v.)’ (Emt. 79.)

Suuri palkka taas mahdollistuu tehokkaasta hyödyketuotannosta, joten pyrkimällä tuotannon ja tehokkuuden maksimoimisessa onnistuneen työnantajan palvelukseen, pyrkii samalla jopa tiedostamattaan suurta kulutusta ruokkivan oravanpyörän osaksi. Parempaan palkkaan pyrkiessä on myös luonnollista, että hakeutuu työpaikkaan, jossa saa tehdä täyttä työviikkoa, vaikka samaan todelliseen hyvinvointiin olisi mahdollisuudet lyhyemmällä työajalla ja pienemmällä palkalla vapaa-ajan lisääntyessä.

Lisääntynyt vapaa-aika taas mahdollistaa kierrätykseen panostamisen ja järkevämmän energian käytön. Tästä voidaan käyttää esimerkkinä tilannetta, jossa työntekijällä on työmatka, jonka pystyy kulkemaan kävellen, mutta jonka pituus on sellainen, että se kuitenkin kuljetaan helposti autolla. Mikäli kuntopyörätehtaalla työskentelevä tunti-palkkainen työntekijä siirtyy autoilusta kävellen tehtyyn työmatkaan, säästyy hänellä rahaa. Tämän vuoksi hänen työaikaansa olisi mahdollista lyhentää, jolloin hänen ansi-
onsa pienenisivät ja samalla sekä työhön että työmatkoihin käytetty yhteenlaskettu aika pysyisi samana. Työmatkat tyydyttäisivät työntekijän liikunnan tarvetta sen verran, ettei hänen tarvitsisi käyttää vapaa-aikaansa kuntopyörän polkemiseen. Tämän vuoksi kunto-
pyörien kysyntä laskisi, mutta niiden tuotantomäärätkin olisivat laskeneet lyhyemmän työajan vuoksi. Kokonaistulos olisi työntekijän kannalta vähintään yhtä hyvä kuin pi-
dempää työaika käyttämällä. Samalla luonnonvarojen käyttö ja jätteiden tuottaminen vähenisivät. Nykyisessä talousjärjestelmässämme, jossa hyvinvoinnin ja onnistumisen mittarina käytetään rahaa sekä kasvua, tämä ei kuitenkaan näyttäisi toimivalta, mikä puoltaa nykyiseen talousjärjestelmäämme kohdistuvaa kritiikkiä.

Vallitseva kulttuuri on nähtävissä niin ihmisten arkielämässä kuin vapaa-ajassakin. Kul-
tuskulttuurin vallatessa itselleen tilaa, kasvavat silloin molemmat, sekä arkeen että
vapaa-aikaan liittyvä kuluttaminen. Esimerkiksi vuosina 1995–2001 kotitalouksien pa-
nostaminen sisustukseen ja kodinkoneiden hankintaan kasvoi reaalisesti yli 40 %. Uusi-
en kodinkoneiden voi taas olettaa lisäävän vapaa-aikaa, joten kulutuskulttuurin vallites-
sa myös vapaa-ajan menot ovat nousseet rajusti. Viime vuosikymmenen alkupuoliskolla
kotitalouksien kulttuuriin ja vapaa-aikaan liittyvät menot kasvoivat reaalisesti lähes
kolmanneksella, mutta tämä ei tosin kerro lisääntyneestä vapaa-ajasta, sillä menot ovat
hyvin suurelta osin kasvaneet etenkin audiovisuaalisten laitteiden hankinnan lisääntymi-
sestä. Kulutuskulttuurille tyypillisellä tavalla myös kaikki harrastaminen on muuttunut
viime vuosina entistä kaupallisemmaksi ja yhtenä kasvavana menoeränä kotitalouksilla
onkin ollut urheilu- sekä vapaa-ajanpalvelut. Nykyään erilaisia urheilutekstiilejä myy-
däänkin enemmän kuin koskaan. (Ahlqvist & Ylitalo 2009, 52 ja Kemppinen 1998,
131.)

Kun välttämättömien arkisten asioiden hoitamiseen käytettävää aikaa saadaan supistet-
tua, jää silloin luonnollisesti ylimääräistä aikaa käytettäväksi johonkin muuhun. Tämä

aika voidaan käyttää kulutustarpeita tyydyttävän uuden tuotannon luomiseen tai lisääntyneenä vapaa-aikana.

Yksi arkisia ja välttämättömiä askareita vähentävä tekijä on valmisruokien lisääntyminen. Valmisruoat voidaan jakaa valmiisiin aterioihin, aterian osiin ja puolivalmisteisiin. Monet valmisruoat ovatkin todella nopeita valmistaa, sillä niille riittää usein pelkkä lämmittäminen esimerkiksi mikroaaltouunissa, minkä jälkeen ateria on syötävissä. Valmisruokien kulutus onkin runsainta etenkin pienissä kotitalouksissa, joissa on työtai kouluikäisiä ihmisiä, mutta kasvu on kuitenkin ollut jatkuvaa kaikissa ikäluokissa ja kotitaloustyypeissä kulutuksen keskiarvon lähes kaksinkertaistuessa vuosien 1985–2006 aikana. (Melkas 2009, 94–95.)

Ottaen huomioon kaatopaikoille tavaraa tuottava kulutuskulttuurimme, voidaan tämän perusteella huomata, että syömäkelpoisen ruoan jatkuvan roskikseen joutumisen lisäksi, joutuvat katopaikoille myös valmisruokien kertakäyttöpakkaukset, jotka sisältävät paljon muovia ja ostajaa houkuttelevia pakkausten sisältämiä väriaineita. Roskisdykkauksen näkökulmasta tilanteessa voidaan nähdä se positiivinen puoli, että säilyessään ehjinä, pakkaukset suojaavat roskikseen heitettyä elintarviketta roska-astian sisältämillä epäpuhtauksilta ja hajuilta. Tämän lisäksi ruoat säilyvät paremmin pilaantumattomina, koska valmisruoat on tehty usein säilymään pitkiä aikoja, eivätkä ne pilaannu sen vuoksi heti parasta ennen -päiväyksen jälkeen. Tämä ei kuitenkaan poista sitä jäteongelmaa, mikä syntyy valmisruokapakkauksista, vaikka roskisdykkari hyödyntäisikin niiden sisällön.

4.2 Kulttuuriperinnön vaikutus

Ihmisten suhtautuminen kuluttamiseen voi olla myös sidoksissa henkilökohtaiseen kulttuuriperintöön ja vallitsevan alueellisen ympäristön, kuten esimerkiksi kaupunginosan vaikutuksiin. Tämän näkee mm. siinä, että nuorten asenteita tutkinut Helena Helve kertoo tutkimusteeseikseen arkipäivän arvomaailman sosiaalistuvan jokaiselle lapsuudessa omassa kulttuuriympäristössään (Helve 2002, 15). Pienestä pitäen ympäristöön vähättelevästi suhtautuvasta perheestä lähtöisin oleva henkilö, jonka kotona ei ole kierrätetty

tai lajiteltu jätteitä, ei siis luonnollisestikaan kasva niin helposti harkitsevaksi kuluttajaksi sekä kierrättäjäksi kuin henkilö, joka on tullut näistä asioista huolehtivasta perheestä. Lapsi voi oppia siihen, että kaikkea saa, mitä haluaa tai vastavuoroisesti lapsi voi oppia sen, ettei mikään ole itsestänselvyys, vaan kaikella tavaralla on jokin arvo. Haastattelemistani roskisdyykkareista Isto oli eniten sitä mieltä, että lapsuuden kodin olosuhteet ovat vaikuttaneet hänen nykyisiin elintapoihinsa. Isto mainitsi kierrätyksen kohdalla kirpputorit, joilla käyminen on periytynyt hänelle hänen vanhemmiltaan. Isto sanoikin olevansa tämän vuoksi sitä mieltä, että asennekasvatuksella voidaan saada paljon aikaan.

Ympäröivä yhteisö voi vaikuttaa kulutus- ja kierrätystottumuksiin monella tavalla. Joku henkilö voi huomata, että hänen tuttavapiirissään päästään samaan elintasoon tai onnellisuuteen pienemmällä kulutuksella kuin mihin hän on itse tottunut. Naapuriyhteisössä taas saattaa esiintyä stereotyyppistä suomalaista naapurikateutta ja esimerkiksi naapurin vaihdettua autoaan, voi jollekin henkilölle syntyä pakkomielle vaihtaa omansa isompaan sekä uudempaan. Liisan ja Iston tapauksissa on juuri käynyt niin, että kun heidän tuttavapiirinsä on kuullut, miten pieni summa heillä on mennyt tiettyä aikana rahaa ruokaan ja mitä kaikkea he ovat roskiksesta löytäneet, ovat jotkut pyytäneet, että Liisa tai Isto ottaisi hänet seuraavalla kerralla mukaansa.

Kulttuuriperinnön vaikutuksesta kertoo hyvin erään 26-vuotiaan roskisdyykkarin kertomus siitä, että hän on kasvanut dyykkaamiseen pienestä pitäen. Hän kertoo isänsä olevan huoltomies ja innokas dyykkari, jolle ajan mittaan on ollut ammatistansa hyötyä harrastukselleen. Koska hän on kasvanut lapsesta asti kodissa, joka on harrastanut kierrätystä hyödyntämällä mm. poisheitettyjä huonekaluja, siitä on tullut hänelle sellainen itsestänselvyys, jottei hän voi edes kuvitella, etteivät kaikki muutkin harrastaisi dyykkausta. Hän sanookin dyykkauksen olevan hänelle selkäyttimeen juurtunut tapa. Eikä dyykkaus ole ollut hänellä vain isän kanssa puuhastelua, vaan hän kertoo myös kulkeensa vuosia sitten 60 kilometrin matkan enonsa kanssa autolla hyvin hitaasti ajaen tyhjiä pulloja etsimässä. Ristiriitoihin hän on törmännyt erilaisella kulttuuriperinnöllä varustettujen kavereidensa kanssa siinä, että monet heistä ovat kieltäytyneet pitämästä dyykattuja vaatteita, vaikka ne olisivatkin olleet heidän mielestään hienoja. Itse dyykka-

ri taas pitää roskiksesta löydettyihin vaatteisiin pukeutumista ylpeyden aiheena. Tätä hän pitää osana kulutuskriittistä elämäntapaansa. (Siltala-Huovinen 2001, 61–63.)

4.2.1 Liisan kulttuuriperintö

Haastattelemani Liisa kertoi, että hänen lapsuudenkodissaan oli vieroksuttu tuhlailevaa elämäntapaa, sillä hänen vanhempansa olivat oppineet niukkuuteen taloudellisesti heikompana aikakautena. Tämä tarkoitti Liisan sanojen mukaan erityisesti turhan romun ostamisen välttelemistä. Kuitenkin hänen kotonaan oli mm. auto, televisio ja muut Liisan lapsuuden aikakauden ns. normaalit käyttöesineet. Tuhlailevan elämäntavan vieroksuminen oli esiintynyt mm. kaiken sellaisen hyödyntämisenä, mikä vielä oli hyödynnettävissä. Esimerkiksi kaikki jogurttipurkit oli säästetty jotain muuta käyttöä varten. Liisan kodissa siis vältettiin kuluttamista kierrättämällä, vaikka Liisan mukaan toiminnassa ei ollut mitään ekologista ideologiaa, vaan se oli pikemminkin käytännön sanelemaa.

Kulutuskriittistä ja kierrätystä suosivaa aatteellisuuttaan Liisa ei katso perineensä lapsuudenkodistaan. Liisa kertoi, että hänelle oli ollut lapsena vastenmielistä, kun vanhemmat olivat olleet joissain asioissa hänen mielestään liian säästeliäitä ja turhasta nipottajia, mutta hän katsoo, että tällä on kuitenkin ollut jonkinlainen vaikutus hänen nykyiseen arvomaailmaansa ja siihen, että hän pyrkii nykyään elämään säästeliäällä tavalla. Eettisistä syistä kulutukseen kriittisesti ja kierrätykseen positiivisesti suhtautumisen hän kertoi oppineensa muilta tahoilta kuin lapsuudenkodiltaan. Liisa ihmettelee, että miksi vanhempi ikäluokka on niin vähän kiinnostunut samoista asioista kuin hän, vaikka vanhempi ikäluokka on juuri se, joka on joutunut elämään puutteessa ja joka on lapsena oppinut mm. maanviljelyyn liittyviä taitoja. Liisa ihmettelee, että miksi opit eivät ole heille menneet perille, vaikka vain yltäkylläisyyteen tottuneiden ihmisten pitäisi olla se ryhmä, joka on vieraantunut todellisuudesta. Hän odottaakin kauhistuneena sitä, että jos jostain syystä yllättäen käy niin, että ruoka ei tulekaan normaalilla tavalla kauppaan, niin kuinka todellisuudesta vieraantunut väestö selviää. Liisa kertoo nuorten ymmärtävän dyykkausharrastajia vanhempaa väestöä paremmin. Tämä onkin siinä mielessä erikoista, kuten Liisa itsekin ihmetteli, että miksi puutteessa eläneillä polvilla on negatiivinen suhtautuminen kierrätykseen ja kuluttamisen vähentämiseen sekä säästeliäisyyteen.

4.2.2 Susannan kulttuuriperintö

Susannan kohdalla on nähtävissä kulttuuriperinnön vaikutus hyvin selvästi. Susanna kertoi, että hän on oppinut lapsuudenkodistaan järkevästä suhtautumisesta kulutukseen, sillä hänen kodissaan oli käyty koko perheen voimin viemässä roskat kaatopaikalle. Lisäksi hänen äitinsä oli ollut erittäin kulutuskriittinen ja hänen koko kotinsa oli ollut aktiivinen vanhan tavaran uusiokäyttäjä. Susannan kodissa oli ollut tavaraa paljon, mutta se oli ajan mittaan kertynyttä, eikä siihen ollut tuhlatu rahaa. Suuret tavara- ja etenkin lelu- sekä lastenvaatemäärät myös mahdollistivat sen, että tavaroita oli pystytty vaihtamaan muiden kanssa tarpeiden mukaan. Näin työläisperheelle mahdollistui turhan kulutuksen välttämiseksi mm. pakollisten suurempien hankintojen tekeminen ja mahdollisuus syödä hyvin.

4.2.3 Iston kulttuuriperintö

Kuten jo aiemmin tuli esille, Isto kertoi, että hänen kohdallaan lapsuuden kodilla on ollut suuri vaikutus kierrätykseen ja kuluttamiseen liittyvissä asioissa.

Haastattelija:

”Millainen oli lapsuudenkotisi suhtautuminen kuluttamiseen?”

Isto:

”Rahaa oli vähän, joten kulutustakin oli vähän. Kirppareillakäynnin olen kyllä sieltä perinyt ihan suoraan.. Ja ehkäpä tuon kierrättämisen kanssa..”

Haastattelija:

”Miten näet lapsuudenkotisi arvomaailmalla olleen vaikutusta nykyiseen arvomaailmaasi etenkin kierrätykseen ja kuluttamiseen liittyvissä asioissa?”

Isto:

”Niä, ni ei se omena kauas puusta putoa.. Eli vaikuttamalla asennekasvatukseen, vaikutetaan myös tulevien sukupolviel asenteisiin.. Eli kyllä paljon ovat vaikuttaneet”.

4.3 Mainonta kulutuskulttuurin apuvälineenä

Yhteiskuntatieteissä kuluttaja saatetaan nähdä jonkinlaisena ”kulttuurin sätkynukkena”, jota ohjailaan mainonnan sekä kulutuskulttuurin avulla, jolloin ihmiset saadaan haallimaan itselleen uutuus- ja muotituotteita. Kulutuskulttuurille on olennaista, että ihmiset kokevat kuluttamisen vapautena mm. tehdä valintoja. Mutta jos asiaa tarkastellaan kulkuskriittisestä näkökulmasta, nähdään vapaus vain näennäisenä, joka on rajattu yhteiskunnan rakenteisiin. Tämä näkemys on vahvaa etenkin marxilaiseen ajatteluun perustuvassa tutkimuksessa, jossa korostuu se katsantokanta, että mainonnassa pelataan ihmisten tunteilla, jolloin ihmisille saadaan myytyä tarpeetonta ja yliarvostettua tavaraa. Marxilaista kritiikkiä tukee myös se, että samoja näkemyksiä on nähty myös monien eimarkxilaisten tutkijoiden keskuudessa aina 1990-luvulle saakka. Ja vaikka tavarantoisuus on nykyään aivan toista luokkaa kuin vuosikymmeniä sitten, on jo 1950-luvulla esitetty väitteitä, että mainonnassa käytetään psykologisia alitajuntaan vaikuttavia keinoja, joilla ihmiset saadaan ostamaan mitä tahansa. (Puustinen 2008, 39–42.)

Kulkuskriittisessä ajattelussa suhtautuminen mainontaan onkin hyvin samankaltaista, josta kertoo niin Susannalta, Liisalta kuin Istoltakin hyvin suoraan ja nopeasti tulleet vastaukset aihetta koskevaan kysymykseeni.

Haastattelija:

”Minkälainen on suhtautumisesi ylipäättänsä mainontaan?”

Susanna:

”Erittäin kriittinen. Mainonta on iso juttu vuorovaikutuksen kannalta ja sen pitäisi olla enemmän positiivinen kuin negatiivinen asia. En voi useinkaan edes ymmärtää, miten jotkut mainokset ovat päässeet julkais-

tuiksi. Enkä myöskään sitä, miten ihmismieli on niin heikko että uskoo kaiken mitä heille mainoksissa luvataan ja uskotellaan. En itse lankea helposti kokeilemaan jotain uutta tuotetta jos sitä mainostetaan suuresti, eikä se loppupeleissä eroa vanhasta vastaavasta tuotteesta juuri lainkaan.”

Liisa:

”Mainonta on 2000-luvun propagandaa, siihen törmää joka kadun kulmassa, kun siihen kiinnittää huomiota se oikein hirvittää. Yksi yö se oikein konkretisoitui kun iltakävelyllä olin ja kävelin sellasen näyteikkunan ohi, missä mallinuket oli kalliissa ja värikkäissä vaatteissaan, ja vastapäisellä kadulla vanha mies pyörän selässä penkoi Ärrän roskista pullojen varalta. Että niin se varallisuus vaan jakautuu, että toisia kannustetaan törsäämään ja vanhukset ne penkoo roskiksia yön selässä. Ja se on niin vahvaa se propaganda, kun kattoo televisiota niin itekkin huomaa joskus mainoskatkolla mieltävänsä että "tuollasen deodorantin minä käyn kyllä huomenna ostamassa", vaikka kaapissa ois aivan hyvä vanhakin. Se on parempi pysyä erossa mahdollisuuksien mukaan, niin kokonaisvaltaista mielen hallinnointia se on, se on Euroopassakin kirkkojen seiniä ja jalkakäytäviä myöten mainoksia joka paikassa. Suurimmat yhtiöt saa suurimmat taulut, ja sitten nauretaan Kiinan meiningeille kun oli se Mao niissä seinissä tai jollekin Pohjois-Korealle eikä tajuta että itellä ne on vaan vähän eri auktoriteetit ohjaamassa elämää.”

Isto:

”Se on tällä hetkellä markinatalouden merkittävin voima. Itseäni se ei vaan kiinnosta. En siis seuraa mainoksia yhtään mistään, enkä halua tarjouksien perässäkään juosta. Kyllä se raha riittää jos niitä menojaan prioriusoi, vaikka kuinka tiukalla elelis.. Toki olisi hienoo jos tuo markkinamyly pysähtyis, mutta no, minun osaltani se on pysähtynyt, muiden puolesta en voi päättää.”

Lisäksi Susanna ja Isto kytkivät mainonnan kulutuskulttuuria vaativan talousjärjestelmämme työkaluksi.

Haastattelija:

”Ruokkiiko talousjärjestelmämme mielestäsi turhaa kulutusta?”

Susanna:

”Ruokkii. Ihmisille tulee teennäisiä tarpeita, joita mainosten avulla heille vakuutetaan tarpeellisiksi. Mielestäni nykyinen talousjärjestelmä on antanut sellaisen kuvan, että mitä enemmän materiaa on niin sitä paremmin ihminen muka voi ja kuva, jonka hän antaa itsestään ulkopuolisille, paranee. Pahinta mielestäni on se, miten vedotaan lapsiin ja heidän mielihaluihinsa. He ovat vielä pieniä ja tietämättömiä, mutta heissä on meidän planeettamme tulevaisuus.”

Isto:

”Markkinataloushan perustuu siihen, että saadaan ihminen haluamaan jotakin mitä se ei välttämättä tienny haluavansa.. Eli kyllä.. Tai mikä on turhaa, mutta ainakin liiallista kulutusta..”

Liisa kertoi myös, että jopa hänkin saa kuluttamisesta joskus ylimääräistä nautintoa, mutta se on vain hetkellistä. Tämä tukee ajatusta siitä, että mainonnassa osataan käyttää ihmismielen luonnollisia ominaisuuksia hyväksi. Susanna kertoi myös saavansa kuluttamisesta ylimääräistä nautintoa, mutta vain silloin, kun hän kokee, että on kuluttanut eettisesti ja järkevästi. Tosin Susanna kertoi saavansa nautintoa vielä enemmän siitä, jos hän onnistuu välttämään kuluttamista esimerkiksi onnistuneella dyykkauksella. Tähän Susanna lisäsi, että hänelle saattaa tulla nautinnon lisäksi myös paha olo, kun hän näkee ihmisten välinpitämättömyyden ja sen seurauksena roskikseen heitetyt käyttökelpoiset hyödykkeet. Myös Isto sanoi, että ostaminen saattaa luoda ylimääräistä nautintoa ihmiselle, mutta Isto myös yritti myös pohtia syitä sille.

Haastattelija:

”Saatko kuluttamisesta/tavaran ostamisesta ylimääräistä nautintoa?”

Isto:

”Kylä siitä siinä mielessä saa, että on tyydyttänyt jonkun tarpeensa. Vaan se tarve tosin on markkinoinnin yksilöön luoma. Siihen pitäisi ihmisten herätä. Kuvio on vähän sama kun lapsen ja tikkarin. Lapsi ei tiedä tarvitsevasa tikkaria ennenkun karkkihyllyn kohdalla. Eli oikeestaan kyse ei ole nautinnon saamisesta, vaan antinautinnon hautaamisesta.”

5 KULUTTAMINEN

5.1 Mitä käsitteellä kuluttaminen tarkoitetaan

Se, mitä käsitteellä kuluttaminen tarkoitetaan, riippuu varmastikin paljon käsitteen määrittelijästä. Yleisesti voidaan kuitenkin ajatella, että kuluttamisella tarkoitetaan erilaisten hyödykkeiden ostamista, jossa yleisimmin maksuvälineenä käytetään rahaa. Hyödyke saattaa olla joko tavara, joka on valmistettu erilaisista raaka-aineista tai sitten kyseessä on palvelu. Yhteistä kaikelle kuluttamiselle on, että se luo aina tarpeita uudelle tuottamiselle (Tilastokeskus 2009, 129). Tämä johtaa luonnonvarojen suurempaan käyttöön tarvittaessa raaka-aineita, mutta vaikka kulutushyödykkeenä olisi vain palvelu, vaatii se vähintään energiaa, jota on tuotettava lisää hyödykkeen mahdollistamiseksi, ja energian tuottaminen vaatii myös automaattisesti luonnonvarojen hyödyntämistä. Unohtaa ei sovi myöskään jätteitä, jotka muodostuvat niin energian tuottamisesta kuin materiaalisesta kuluttamisesta.

Haastatteleman Liisa ei kuitenkaan nähnyt kaikkea hyödykkeiden hankkimista kuluttamisena, vaan luokitteli kuluttamisen kaiken välttämättömän päälle tulevan tarpeettoman tavaran haalimiseksi. Liisa näki kuluttamisessa myös ideologisia piirteitä. Liisan omasta ideologiasta kertoo se, että hän kertoi saavansa suunnatonta riemua monesta erisyystä, jos hän onnistuu löytämään roskisdykkausreissullaan jotain hyödynnettävää.

Hän kertoi, että jos hän löytää esimerkiksi kerralla yhden banaanin tai 10 kg juustoa, tuntuu se lottovoitolta. Suuresta saaliista hän kertoi jakavansa reilusti kavereilleen ja ottavansa siitä myös valokuvia. Dyykkaus on Liisan mielestä yhteisöllistä toimintaa ja muiden auttamisesta saa silloin myös nautintoa, vaikka siitä ei itse hyötyisikään. Liisan ideologiassa kaiken hyödynnettävissä olevan ruoan ja muun materian antaminen toiselle hyödynnettäväksi menee siis ahneuden edelle. Yhteisöllisyys näkyy myös siinä, että Liisa saattaa laittaa ruokaa yhdessä muiden dyykkareiden kanssa dyykatuista ruoka-aineista. Lisäksi Liisa saa nautintoa raaka-aineketjuun osallistumisesta saadessaan vietyä se yksittäisen tuotteen kohdalla siedettävään päätökseen. Lisäksi yksi syy nautinnolle on rahan säästäminen.

Susanna taas luokitteli kuluttamiseksi kaiken tuotantoon kohdistuvan asioiden ja esineiden ostamisen, jonka avulla nyky-yhteiskunnassa luodaan ihmiselle jopa identiteetti. Liisan mainitessa kuluttamisen ideologiana, ovat hänen ja Susannan käsitykset siitä jokseenkin samanlaisia Susannan kuluttamiseen liittyvän identiteettikäsitteen vuoksi. Ison näkemykset kuluttamisen käsitteestä olivat pitkälti samanlaisia kuin yleensä enemmistöllä voisi olettaa olevan.

Kaikki taloudellinen toiminta on siis suoraan kytköksissä kuluttamiseen (Ilmonen 2007, 67), joka on toki välttämätöntä välttämättömien perustarpeiden tyydyttämiseksi, mutta kuluttamisen kasvaessa liian suureksi, on vaarana tiettyjen luonnonvarojen loppuminen ja saaste- sekä jäteongelman paisuminen sietämättömän suureksi.

Nykyinen hyvinvointimme, joka on rakennettu ripeällä talouskasvulla, on perustunut pitkälti suureen luonnonvarojen hyödyntämiseen. Johonkin on siis vedettävä raja, kuinka pitkälle on mahdollista hyödyntää luonnonvaroja ja tuottaa jätteitä, jotta riittävä hyvinvointi säilyisi, mutta samalla myös säilyisi koko maapallon hyvinvointi. (Tilastokeskus 2009, 129–130.)

Rajan vetämisessä ja muutoksen luomisessa on kyse ajankohtaisesta asiasta, sillä esimerkiksi maailman öljyntuotannon on ennustettu jo saavuttaneen huippunsa, jonka lisäksi ilmastonmuutoksen pysäyttäminen vaatii nyt jo radikaalejakin toimenpiteitä etenkin fossiilisten polttoaineiden kulutuksen kohdalla, mikäli mediassa jatkuvasti esiintyvät puheet ilmastonmuutoksesta pitävät paikkansa. Ja mikäli ajattelemme inhimillistä oi-

keudenmukaisuutta globaalisti, on meidän hyväksyttävä, että köyhien maiden asukkailla on oikeus pyrkiä samaan elintason kanssaamme. Maapallon rajalliset resurssit huomioiden se ei kuitenkaan ole mahdollista, ennen kuin me laskemme kulutustamme rikkaissa maissa, sillä länsimaisten materiaalien hyvinvointiyhteiskuntien talouskasvu on yksi maapallon ekosysteemin suurimpia rasittajia. (Savela 2008, 312 ja Hukkinen 1994, 731.)

Myös kaikki haastateltavat olivat edellisestä samaa mieltä. Liisan mielestä sellainen ajattelumalli, että köyhien maiden pitää pysyä köyhinä, jotta luonnonvarat riittäisivät, ei ole oikeudenmukainen. Sen sijaan kaikilla pitäisi olla tasapuoliset mahdollisuudet ja oikeudet pyrkiä kohtuulliseen elintason, johon Liisan mielestä eivät mm. Coca-Cola-automaatit kouluissa kuulu. Susanna ja Isto haluaisivat, että pyrkisimme kaikille tasapuoliseen elintason, mutta järkeä käyttäen.

Pienemmässä mittakaavassa asiaa voisi ajatella niin, että esimerkiksi Suomessa olisi nykyistä oikeudenmukaisempaa ja ekologisuus huomioiden järkevää, jos vähävaraisimmat pystyisivät kohentamaan omaa elintasoaan, mutta vastaavasti suurituloisimmat vähentäisivät omaa kulutustaan.

5.2 Nuorten suhtautuminen kuluttamiseen

Minna Autio on tarkastellut väitöskirjassaan nuorten suhtautumista kuluttamiseen. Tutkimuksissaan hän tuo esille, että vaikka suurkuluttajasta sekä ns. tuhlaajapojasta saatakin kasvaa vastuullinen ja harkitseva suomalainen kuluttaja, ovat nuoret kuitenkin kasvaneet Suomessa sellaiseen kulttuuriin, jossa kuluttamisesta saadaan ylimääräistä nautintoa. Tätä ruokitaan myös stereotypiana siinä määrin, että joillain nuorilla on tarve näyttää poikkeavansa tästä massasta luomalla itsestään säästeliäs kuva. Stereotypiat taas ovat muovautuneet pitkälti uutisissa esiintyneistä kertomuksista nuorten vaikeuksista maksaa opintolainojaan takaisin, ylisuurista kännykkälaskuista jne., vaikka kyseessä ei olekaan aivan tuore ilmiö suhtautumisessa nuoriin. (Autio 2006, 14–15.)

Nykyaikana kuluttaminen ja rahankäyttö ovat nuorten normaalia sekä luonnollista elämää, joka on osa aikuistumista. Aikuistuminen kuluttamalla tapahtuu myös erilaisten riittien avulla (ensimmäinen Barbie, ensimmäinen auto jne.). Nuoret tiedostavat kuitenkin kuluttamisen ympäristöhaitat, mutta jälkimodernin yhteiskuntamme rakenne on sellainen, että siinä ihmisen pääasialliseksi toimijuudeksi on rakennettu kuluttaminen. (Emt.)

Tarkastellessa tutkimuksia nuorten suhtautumisessa kuluttamiseen, voidaan todeta, että nuoret näkevät kulutustottumuksillaan olevan kahdenlaisia vaikutuksia, omaan talouteen kohdistuvat vaikutukset, jotka johtuvat tuhlauksesta tai säästämisestä sekä eettisyyteen perustuvat vaikutukset, jotka sisältävät ympäristöön kohdistuvan rasituksen ja ihmisoikeudelliset seikat. Ympäristöön kohdistuvan kuormituksen nuoret näkevät pääsääntöisesti koko tuotteen elinkaaren ajalta. Oman toimintansa ekologisista vaikutuksista kiinnostuneet nuoret suhtautuvat luomutuotteisiin myönteisesti niiden pienemmän ympäristökuormituksen vuoksi. Samoin pakkausmateriaalit herättävät nuorilla ajatuksia – tärkeänä nähdään pakkausmateriaalien vähentäminen ja maatuviin pakkausmateriaalien käyttö. Joissain tapauksissa omat kulutusvalinnat taas tiedostetaan ympäristön kannalta huonoiksi, mutta se ei sulje pois sitä, että esimerkiksi ns. epäeettisestä tuotteesta syntynyt jäte lajitellaan ympäristöä säästävasti. Kokonaisuutena jotkin nuoret näkevät kaiken kuluttamisen kuormittavan ympäristöä, mutta se ei sulje heidän mielestään pois sitä, että on hyvä pyrkiä tarpeettoman kuormituksen minimoimiseen jopa aivan yksittäisten pienten tekojen avulla, kuten mm. pesuaineen oikealla annostelulla. (Emt. 47–49.)

Mikäli nuorten sanat ja teot kohtaavat, on edellä mainituilla asioilla vaikutusta hyvin monien nuorten ostopäätöksiin. Esimerkiksi nuorisobarometri vuodelta 2008 kertoo nimittäin, että 78 % nuorista pitää vastuunottamista maailman tulevaisuudesta sekä toimintaa luonnon ja ympäristön suojelemiseksi joko erittäin tärkeänä tai vähintään melko tärkeänä (Myllyniemi 2008, 106). Toisaalta taitavat mainosmiehet osaavat käyttää tätä myös hyväkseen, sillä etenkin oikeaoppisen luonnonmukaisesti elävät nuoret ovat hyvin tuotetietoisia, mikä onkin jo kauan sitten huomattu monenlaisten kauppiaiden toimesta (Kemppinen 1998, 126).

Yksi nykyajan ympäristöliikkeeseenkin kuuluva kuluskriittinen muoto on järjestää erilaisia tapahtumia tai toimintapäiviä. Näistä yksi on Älä osta mitään! -päivä, joka järjestettiin ensimmäisen kerran 23.11.2001 kahdellakymmenellä paikkakunnalla. Päivän tarkoituksena on saada ihmiset olemaan ostamatta mitään yhtenä päivänä, jonka jälkeen he voivat miettiä tarkemmin omaa kuluttamistaan. Yhtenä toimintamuotona on ollut myös Ruokaa ei aseita -niminen tapahtuma. Tämä tapahtuma on keskittynyt asevarustelun vastustamiseen, mutta sen lisäksi tapahtumassa on jaettu ihmisille ilmaiseksi kasvisruokaa. Tapahtumalle on olennaista, että siellä jaettu ruoka on valmistettu ylijäämätarpeista, jotka olisivat joutuneet roskikseen, mikäli niitä ei olisi otettu tällaiseen tapahtumaan ruoan raaka-aineiksi. (Lundbom 2002, 115–116.)

Monet tällaisista kampanjoista ovat rantautuneet Suomeen ulkomailta, mutta ne ovat kuitenkin juurtuneet kulttuuriimme hyvin. Tämä toki voidaan nähdä luonnollisena ilmiönä, sillä kuluttajille tarjolla oleva valintojen maailma on myös nykyään erittäin kansainvälinen. Tästä syystä myös monet boikottikampanjat ovat kansainvälisiä ja ne perustuvat yleensä monikansallisten suuryritysten epäeettiseksi katsotun toiminnan protestoitumiseen, mikä voidaan nähdä oleellisena osana kuluskriittisessä liikkeessä toimivien aktivismia, sillä kuluskriittinen toiminta nähdään yleensä pohjautuvan joko vihreäksi kuluttajuudeksi tai eettiseksi kuluttajuudeksi. (Emt. 116–117.)

Kysyin haastateltavilta, ovatko tällaiset tapahtumat tai kampanjat miten tuttuja heille ja ovatko he itse osallistuneet näihin. Liisa ja Susanna kertoivat molemmat, että heille tulevat ensimmäisenä mieleen Autoton päivä, Älä osta mitään! -päivä ja Earth hour. Lisäksi Susanna mainitsi Yksi kasvisruokapäivä viikossa -nimisen kampanjan. Susanna on pyrkinyt osallistumaan näihin tapahtumiin mahdollisuuksiensa mukaan, kun taas Liisa ei kertomansa mukaan ole osallistunut näihin tapahtumiin tarkoituksella, mutta esimerkiksi autottomana hän luonnollisesti viettää muutenkin Autotonta päivää. Liisa myös sanoi, että vaikkei hän olekaan osallistunut aktiivisesti näihin tapahtumiin ja kampanjoihin, ovat ne kuitenkin varmasti hyviä sekä tarpeellisia. Isto ei maininnut mitään tapahtumaa nimeltä, mutta kertoi, että on osallistunut tällaisiin tapahtumiin. Muuta vaikutusta Isto ei näillä tapahtumilla nähnyt olevan kuin sen, että niiden avulla voidaan saada monia tärkeitä asioita ihmisten mieliin. Itse tapahtumilla ei Iston mielestä minkäänlaisia ympäristövaikutuksia ole.

Eettisen kuluttajuuteen pohjautuvan kulutuskriittisen liikkeen kohdalla herääkin kysymys siitä, miten liikkeessä suhtaudutaan boikotissa oleviin tuotteisiin, mikäli niitä löydetään esimerkiksi roskiksesta. Mikäli Nikeä boikotoiva löytää roskiksesta itselleen sopivat Niken lenkkarit, onko hän valmis käyttämään niitä, sillä käyttämällä näitä kenkiä, ei tue kuitenkaan Nikeä taloudellisesti, mutta saattaa asettaa itsensä Niken mannekiiniksi? Ja onhan aina ekologisempaa käyttää nämä kengät ensin loppuun ennen uusien ostamista, vaikka uudet olisivatkin tehty mahdollisimman ekologisesti ja eettisesti. Sama kysymys herää myös esimerkiksi Ruokaa ei aseita -tapahtuman kohdalla – Onko tapahtuma valmis ottamaan ruokansa raaka-aineiksi tuotteita, jotka ovat peräisin yritykseltä, joka on tapahtumaorganisaation mielestä tukenut toimintaa, jota tapahtuma protestoiti?

Parhaiten vastauksen näihin kysymyksiin sai kysymällä sitä suoraan roskisdyykkareilta. Liisa kertoi, että dyykkauksessa tällaisilla asioilla ei ole minkäänlaisia rajoja, sillä roskikseen heitettyjen hyödykkeiden käyttäminen ei tue enää niiden tuottanutta yritystä tai ruoki niiden mahdollista epäeettistä tuotantotapaa. Lisäksi jätteiden hyödyntäminen vähentää aina kaatopaikoille joutuvaa jätettä ja niistä aiheutuvia ympäristöhaittoja. Myöskään vaatteiden kohdalla Liisa ei näe ongelmaa. Kysyin häneltä sen vuoksi, että eikö hän näe mitään ristiriitaa mainostaessaan kuitenkin vaatemerkkiä mahdollisilla logoilla, joita vaatteissa on, vaikka ei ole rahallisesti tukenutkaan yritystä. Liisa kertoi, ettei hän ole tällaiseen ongelmaan vielä törmännyt, mutta mikäli törmää joskus tulevaisuudessa, niin ainahan hänellä on mahdollisuus poistaa tuotteista erilaiset logot. Susanna oli Liisan kanssa samoilla linjoilla siitä, että käyttämällä roskiksista löydettyjä tuotteita, ei tue kyseisen tuotteen tuottanutta yritystä, mutta silti hän ei ollut lähellekään niin valmis käyttämään kaikkea löytämäänsä, vaan pikemminkin hän omien sanojensa mukaan on pyrkinyt antamaan itselleen tarpeettomat tuotteet jollekin, joka niitä tarvitsee. Siksi hän on esimerkiksi vienyt roska-astioista löytämiään vaatteita UFF:n keräyspisteeseen. Istolla oli Liisan kanssa melko samanlaiset näkemykset tästä asiasta. Iston mielestä on parempi käyttää kaikki roskiksesta löydetty epäeettisestikin tuotettu tuote kuin jättää se käyttämättä ja täyttämään kaatopaikkoja, sillä sen käyttäminen ei tue enää mitään epäeettistä yritystä, vaan pikemminkin on sen lisäksi myös pois sen kilpailevilta yrityksiltä, kun uusi tuote jätetään ostamatta.

Liisa kertoi ostaessaan joitain hyödykkeitä pyrkimyksikseen suosia kotimaisia luomutuotteita. Lisäksi hän on yrittänyt päästä eroon eläinkunnan tuotteiden käytöstä, vaikka käyttääkin jonkin verran luomumunia ja -maitoa. Lihan kohdalla häntä harmittaa se, että hän on tottunut siitä jo niin hyvin pois, ettei sen maku enää miellytä häntä, joten hänen on vaikea hyödyntää dyykkaamiaan lihatuotteita, vaikka ei niiden käytössä mitään eettisiä ongelmia näekään. Liisa mainitsi tuotteista nimeltä Nestlén murot ja HK:n salaattit, jotka ovat boikotti- tms. listalla, mutta joiden käytössä ei ole mitään ongelmaa, mikäli tuotteet on löydetty roskiksesta. Susanna kertoi, että hän pyrkii yleensä käyttämään yleisesti eettisinä ja ekologisina pidettyjä tuotteita, mutta ei erikseen maininnut, mitä nämä tuotteet ovat. Myös Isto sanoi pyrkivänsä ostamaan yleisesti eettisenä pidettyjä tuotteita aina kun hän jotain ostaa ja pyrkivänsä samalla myös välttämään etenkin kaukaa tuotuja ja ylipakattuja tuotteita. Istolla on myös suhteellisen erikoinen näkemys eettisyydestä, jota on punnittava erikseen jokaisen tuotteen tai tuotevaihtoehtojen välillä, jolloin tietyt tekijät saattavat tehdä epäeettisestä tuotteesta eettisemmän vaihtoehdon kuin jonkun yleisesti eettisempänä pidetyn yrityksen tuote.

Haastattelija:

”Pyritkö välttämään joitain tiettyjä tuotteita, kuten esimerkiksi joidenkin tiettyjen yhtiöiden tuotteet, tuotteet, joiden tuotannossa epäilet olevan joitain mielestäsi epäeettistä tai ympäristöä liikaa rasittavaa, ylipakattuja tuotteita, eläinkunnan tuotteita jne.?”

Isto:

”Pyrin välttämään ylipakattuja tuotteita, ja kaukaa tulleita tuotteita, ja huonolaatuisia tuotteita. Jotkut merkit on jollakin lailla vältettäviä, mutta enemmän kiinnitän huomio tuotteeseen ja sen alkuperään kun merkkiin.. Esimerkiksi jos joku ylikansallinen yhtiö, vaikka nyt Nestlé valmistaa valion jäätelöä, joka on tuotu sadan kilometrin päästä, niin mielummin ostan sen pingviinituutin sitten, kun ruotsista tuodun vastaavan, vaikka Nestléä yleensä vältänkin..”

5.2.1 Muoti nuorten kulutuskulttuurissa

Muoti kuuluu yhtenä oleellisena osana kulutuskulttuuriin ja se myös asettaa etenkin nuorille paineita siitä, miltä tulisi näyttää, mitä tulisi syödä sekä miten tulisi pukeutua. Tätä ruokkii nykyään vahvasti myös lisääntynyt sähköinen informaatiotulva. Muoti on nykyään kaikkialla läsnä, sillä sen lisäksi, että se luo jatkuvasti uusia ja muuttuvia tarpeita, joilla kulutusta saadaan lisättyä, näyttäytyy se aina myös mm. valmisvaatteiden väreissä sekä malleissa. Vaikka ei seuraisikaan muotia, on siis suhteellisen helppoa kulkea massan mukana ja olla erottumatta joukosta. (Avoranta 2003, 23–24 ja Kempainen 1998, 131.)

Myös sekä Liisa että Susanna kertoivat, että vaikka he eivät tietoisesti pyri kulkemaan muodin mukana, saattaa heillä olla käytössään vaatteita, jotka ovat muotia. Liisan mielestä muoti vaikuttaa aina jollain tavalla ihmisten tottumuksiin pukeutumisen osalta, vaikka siihen ei tietoisesti pyrkisikään. Isto ei sanonut, onko hänellä käytössään muotivaatteita, mutta hän sanoi, ettei seuraa muotia juuri ollenkaan ja pyrkii vain kuluttamaan kaiken loppuun. Voi siis esittää arvailuja, että saadessaan muotivaatteen, myös Isto käyttäisi sitä, mutta ei muodin takia.

Ihmisillä on yleensä tarve kokea sosiaalista yhdenmukaisuutta, joten muotimekanismia pystytään käyttämään hyödyksi markkinataloudessa. Kun täysin kelvollisista hyödykkeistä tehdään muodin avulla keinotekoisesti vanhentuneita, saadaan shoppailijat kuluttamaan aina vaan uudestaan ja uudestaan. Shoppailukulttuuriin tosin kuuluu yksilöllisyyden korostaminen, mutta yksilöllisyys on vain näennäistä, sillä epämuodikkaaksi leimautuminen koetaan negatiivisena asiana, eikä yksilöllisyyttä korostavassa muoti-ilmiön sisältävässä kulutuskulttuurissa haluta erottua muista. (Avoranta 2003, 23–24.)

Susanna oli myös paljolti tätä mieltä ja hän kertoi, että nykyään on paljon ihmisiä, jotka eivät osaa pukeutua niin kuin itsestä hyvältä tuntuu, vaan he hakevat sosiaalista hyväksyntää pukeutumalla aina muodin mukaan. Susanna kauhisteli haastattelussa nykyistä suuntausta, jossa aina vaan entistä pienemmillä lapsilla on yllään muotivaatteet, jotka saattavat olla jopa hyvin seksistisiä. Nämä muotivaatteet ovat Susannan mukaan myös yleensä kalliita, mikä aiheuttaa sen, että vain osalla on varaa niihin, jolloin jo pienet

lapset asetetaan esimerkiksi koulumaailmassa eri yhteiskuntaluokkiin. Haittana muodissa Susanna näki myös ekologisen puolen, sillä muoti antaa hänen mielestään ihmisille kuvan, että kuluttaminen on hyvä asia ja että muodista poistuneella vanhalla tavaralla ei ole enää mitään arvoa, joten sitä ei kannata kierrättääkään. Susanna ei kuitenkaan tuominut suoraan esimerkiksi vaatesuunnittelua, sillä se on hänen mielestään parhaimmillaan jopa taidetta.

Myös Liisan mielestä muoti ruokkii kulutushysteriaa runsaasti. Jatkuvaan tavaroiden hamstraamiseen verrattuna Liisa näkee kertomansa mukaan vaatemuodin aiheuttamat seuraukset ihmisissä vielä kauheampina. Muoti kannustaa Liisan mukaan vaihtamaan vaatekaapin sisällön muutaman kuukauden välein, vaikka samat asiat, kuten värit kiertävät muodissa koko ajan. Tämä ruokkii Liisan mielestä turhaa kulutusta ja sitä pidetään kaiken lisäksi normina. Ympäristöongelmien lisäksi Liisa näkee tässä myös muut eettiset ongelmat, kuten lapsityövoiman käytön kulutustarpeiden tyydyttämiseksi.

Liisa:

”...Joskus joku muotiketjun lapsityöläinen sanoi haastattelussa siihen suuntaan että oon tehnyt nyt 36 tuntia näitä farkkuja yhtä soittoa, ajatteleekohan se tyttö siellä Euroopassa, että kukahan tyttö se siellä toisella puolella maapalloa on nämä farkut tehnyt, että mieltiiköhän se sitä kun se pistää nämä jalkaan, että kukahan se tyttö on. Hyvin sen ajatuksen pystyy ihminen täällä torjumaan.”

Myös Iston mielestä muoti on suurimmaksi osaksi vain huonoja puolia sisältävä.

Haastattelija:

”Miten suhtaudut muodin olemassaoloon? Näetkö siinä mitä hyviä ja huonoja puolia?”

Isto:

”Eipä kai siitä kuluttajalle kai suurempaa hyötyä oo. Haittana kulutuksen lisääntyminen. Vaatteita ei vaihdeta kun ne on loppuunkulutetut, vaan sitten kun ne on poissa muodista. Vaan valmistajillehan se hyöty

tuota kautta menee.. Hyvä keksintö siis markkinoinnin näkökulmasta, huono ympäristön ja kuluttajan..”

Haastattelija:

”No tuostakin oli tarkoitus seuraavaksi kysyä: Miten muoti vaikuttaa mielestäsi kierrätykseen ja kuluttamiseen?”

Isto:

”Tuosta tuli mieleen, että muodin hyvä puoli on siinä, että se on syklinen. Eli jotkut niistä aikoinaan lempatuista vaatteista saattaa kirpparien kautta päätyä käytettäväks siinä viidentoistavuoden päästä.. Eli sa saattaa ajottain myös kannustaa kierrättämiseen. mutta enimmäkseen ei.”

Tutkimus nuorista naisista himoshoppailijoina on selvittänyt myös muotiin kuuluvaa kertakäyttökulttuuria. Tutkimuksen perusteella kaksi kolmesta haastateltavasta sanoo kaikille ostoksilleen olevan joskus käyttöä. Jäljelle jää kuitenkin yksi kolmasosa, joka tekee joskus täysin turhia ostoksia. Haastateltavien itse kertomat kokemukset asiasta vahvistavat myös kertakäyttökulttuurin kuulumisen muotiin ja erottautumiseen sekä etenkin siihen, että hyödykkeistä tehdään keinotekoisesti vanhentuneita.

’”Ehkä sit ku ostaa jotain erikoisii vaatteit, ku me käydään niinku reiveissä, ni en mä nyt herran jumala voi samaa lateksitoppia laittaa seuraaviin reiveihin päälle. Se on sit melkeen kerran juttu. Et mä tiedänki sen niinki siin vaihees, ku mä ostan sen, etten mä käytä tätä ku kerran.”
(Opiskelija, vakuutusneuvoja 23 v.)’ (Emt. 80–81.)

’”Baarivaatteet on sellasii, et niit käyttää vaan kerran. --- Kumminki sen tietää, et sä oot ainoo, joka on tietonen siitä, et kuin monta kertaa sul on ollu joku vaate pääl. Sitä ottaa ihan turhaa stressii pukeutumisest, mut periaattees se on hauskaaki.” (Abiturientti, kahvilatyöntekijä 18 v.)’
(Emt.)

’ ”Sitä lähtee mun mielest paljon paremmalla mielellä itekki, ku on jotain uutta päällä. Tuntee olonsa vaan paljon paremmaksi...” (Opiskelija, ravintolatyöntekijä 22 v.)’ (Emt.)

6 KIERRÄTYS

6.1 Mitä käsitteellä kierrätys tarkoitetaan

Kierrätyksellä tarkoitetaan yksinkertaisuudessaan jonkin materiaalin tai esineen käyttämistä uudelleen joko raaka-aineena tai uudessa käyttöyhteydessä. Tätä mieltä olivat myös haastattelemani nuoret roskisdyykkarit. Kierrätys säästää etenkin ympäristöä, mutta myös rahaa uusiokäyttäjältä. Tämän vuoksi uudesta tuotannosta ja kulutuksen maksimoimisesta voittonsa saavilla tahoilla on oma lehmä ojassa, kun puhutaan kierrätyksestä, joten skeptisesti ajateltuna monien suuryritysten voisi ajatella vastustavat kierrätystä, mikäli siitä ei saada muodostettua voittoa tuottavaa bisnestä.

Kierrätystä voi tapahtua monella tavalla. Pieneksi tai jostain muusta syystä turhaksi käyneestä vaatteesta voi olla hyötyä jollekin toiselle käyttäjälle ja aivan viimeisessä vaiheessa vaatteen tekstiilimateriaali voidaan käyttää esimerkiksi matonkuteisiin.

Täysin turhaksi käyttökelvottomuutensa vuoksi muodostunut tavara luokitellaan yleensä jätteeksi. Jätteiden loppusijoitusvaihtoehtoja on paljon, joihin vaikuttavat ihmisten oma tahto ja tekniikan, ympäristön jne. tarjoamat mahdollisuudet. Hyvin suuri osa jätteistä on mahdollista kierrättää hyödyntämällä raaka-aine jossain muualla. Suomessa tämä on kuitenkin tuoreen EU:n jätetilaston mukaan hyvin vähäistä, sillä tilaston mukaan meillä yhdyskuntajätteestä puolet päätyy kaatopaikoille (Suomen Tietotoimisto 2010). Tilastoa voidaan kuitenkin pitää jossain määrin harhaanjohtavana, koska EU:n tilastokäytännöissä ei oteta huomioon esimerkiksi jätteenpolttolaitoksia, jotka ottavat palamisesta syntyvän energian talteen, ja Suomessa tämä trendi on koko ajan kasvamassa jätteenpolttolaitoksissa poltetun jätemäärän ollessa esimerkiksi vuoden 2007 aikana 200 000 tonnia (Tilastokeskus 2009, 26). Kaatopaikoille päätyvän jätteen määrän voi myös olettaa vähentyneen huomattavasti jo 1990-luvulla, jolloin toimivien kaatopaikkojen määrä on

vähentynyt yli puolella ja suunnan jatkuessa samana vielä tämänkin jälkeen (Emt. 27). EU:n tilastoa kuitenkin tukee Tilastokeskuksen Ympäristötilasto vuodelta 2009, jonka mukaan vuosien 1997 ja 2007 välillä kaatopaikoille päätyneen jätteen määrä on pysynyt koko ajan lähes samana (Emt. 40). Kaatopaikkojen vähentyessä, mutta kaatopaikoille joutuvan jätteen määrän pysyessä samana voidaan siis olettaa, että jätteiden keskimääräiset kuljetusmatkat ovat pidentyneet, mikä taas vaatii lisää energiaa jätekuljetuksille.

Vuosi	Kokonais- jättemäärä	Kaatopaikka- sijoitus	Hyödyntäminen energiana ¹⁾	Hyödyntäminen materiana
1997	2200	1450	120	630
1998	2300	1510	140	650
1999	2400	1480	200	720
2000	2600	1580	270	750
2001	2402	1468	230	704
2002	2384	1485	216	684
2003	2428	1445	256	727
2004	2453	1423	285	746
2005	2506	1478	227	801
2006	2600	1504	222	874
2007	2675	1411	310	953
1) Sisältää myös polton jätteiden käsittelylaitoksissa.				

Taulukko 2. *Yhdyskuntajätteet Suomessa käsittelytavoittain vuosina 1997–2007 (1000 t)*
(Tilastokeskus 2009, 40.)

Kierrätyksen avulla voidaan siis hyötyä muutenkin kuin ekologisesti mm. tuottamalla kaupunkeihin, tehtaisiin jne. esimerkiksi lämpöenergiaa lämmityskauden aikana jätteiden avulla. Tavallisen kansalaisen kannalta paras ratkaisumalli olisi varmaankin sekä ekologisen että taloudellisen näkökannan yhdistäminen sopivaksi kompromissiksi. Tähän on mahdollista vaikuttaa lainsäädännöllisin keinoin, teollisuuden ottaman vastuun avulla ja yksittäisen kansalaisen pienin teoin. Tavalliset kansalaiset ovat kyllä jossain määrin lähteneet kierrätykseen mukaan, sillä Suomessa vuonna 2007 kertyneestä 2 675 000 tonnin yhdyskuntajättemäärästä 1 076 000 tonnia on erilliskerätty omista jä-

teastioistaan suurimpina yksittäisinä jätemuotoina paperi- ja kartonkijäte sekä biojäte (Emt. 38). Luku on kuitenkin prosentuaalisesti pieni, joten parantamisen varaa olisi huomattavasti.

Nuorista roskisdyykkareista Liisa oli sitä mieltä, että Suomessa kierrättäminen on erittäin vähäistä esimerkiksi Saksaan verrattuna. Liisan kertoman mukaan Saksassa kaikki kierrättävät automaattisesti, mutta Suomesta löytyy paljon ihmisiä, jotka eivät kierrätä ollenkaan. Liisa haluaisi panostaa kierrätyksessä etenkin tavaranvaihtoon, jotta käyttökelpoiset huonekalut ja muut esineet eivät joutuisi kaatopaikoille ja jotain tavaraa tarvitseva voisi hankkia helpommin käytetyn esineen. Syyksi siihen, ettei tällaista mahdollisuutta ole, Liisa näkee vallitsevan arvomaailman. Liisan mukaan nykyään ihmistä arvostetaan niin paljon materiaalin määrän mukaan, että käytetyn tavaran hankkiminen on monille jopa muodostunut täysin vieraaksi ja joskus jopa häpeälliseksi asiaksi.

Susanna taas oli Liisan kanssa eri linjoilla, sillä hänen mielestään Suomessa toimii kierrätys erittäin hyvin verrattuna moniin muihin maihin, joissa ei kierrätetä välttämättä ollenkaan. En kysynyt Susannalta, mitä maita hän tällä tarkoittaa, mutta olettaa voi, että Susanna vertasi Suomea johonkin täysin erilaiseen maahan kuin Liisa. Parantamisen varaa kuitenkin Suomessakin hänen mielestään on.

Iston mielestä kierrätys toimii Suomessa nykyään melko hyvin, mutta hänenkin mielestään parantamisen varaa olisi. Iston mielestä kierrätysmenetelmät kehittyvät koko ajan, mutta niin kierrätysmenetelmiä kuin kaikkea muutakin kierrätykseen liittyvää yritetään ohjalla bisnesmaailmasta käsin. Isto mainitsee esimerkkinä pullonpalautuksen, jossa täytettävien pullojen rinnalle otettiin sulatettavat pullot, mutta jossa kävi lopulta niin, että kaikki pullot muuttuivat sulatettaviksi. Tämän lisäksi Isto mainitsi, että markkina-
maailman vaatimuksesta tiivistemehupullot jätettiin järjestelmän ulkopuolelle. Iston mielestä tämä uusittu järjestelmä kuluttaa enemmän energiaa kuin vanha järjestelmä.

Kierrätys ei kuitenkaan ole ratkaisu kaikkeen. Ympäristö kuormittuu myös energian käyttämisestä, joten kierrätykseen kuljetettava materiaali kuluttaa myös polttoainetta ja vaatii oman kalustonsa. Lisäksi alkutuotanto vaatii energiaa ja tuottaa jätettä, jota ei esimerkiksi tavallinen kuluttaja välttämättä näe. (Lettenmeier 1994, 13–14.)

Dyykkauksessa hyödynnetään yhteisön muiden jäsenten hylkäämää tavaraa. Roskisdyykkaus on siis yksi äärimmäinen kierrätyskeino, jota eivät välttämättä kaikki luokittele kierrätykseksi niin kuin Susanna teki. Roskisdyykkauksesta on kuitenkin sanottu, että se on jopa kierrätystä parhaimmillaan (Siltala-Huovinen 2001, 72). Roskisdyykkarit siis hyötyvät taloudellisesti muiden epäekologisesta toiminnasta ja samalla he toimivat itse ekologisesti jätteiden vähentämistä aiheuttavalla toiminnallaan. Ekologisesti ajattelevan roskisdyykkarin kohdalla tämä herättääkin kysymyksen, miten roskisdyykkari suhtautuisi siihen, jos yhteiskunta muuttuisi ekologisemmaksi ja alkaisi tuottaa vähemmän jätteitä? Elämäntapadyykkari joutuisi menemään ns. oikeisiin töihin, mikäli hän haluaisi säilyttää entisen elintasonsa. Tuottaisiko tämä hänelle vaikeuksia ja onko tilanteessa mitään ristiriitoja? Tämän vuoksi kysyin myös tätä haastateltaviltani.

Haastattelija:

”Mikäli saisimme elää ns. ihanneyhteiskunnassa, jossa kierrätys toimisi ja jossa ei olisi turhaa kulutusta, eikä tämän vuoksi myöskään ylimääristä jätettä, kokisitko tilanteen mielekkäämpänä, sillä joutuisit nykyisen dyykkauksen sijaan tekemään ns. oikeita töitä saadaksesi hankittua itsellesi välttämättömät hyödykkeet?”

Liisa:

”Kyllähän nykyäänkin teen oikeita töitä, eli kysymys ei ole siitä, vaan yksi osa on sitä mihin haluaa rahaa käyttää, kenelle antaa siitä siivusta ja ketä tukea. Jos tällainen yhteiskunta olisi niin tietenkin se olisi mielekäs. Luontoarvot ja eläinsuojelu määrittävät itellä sen ettei halua tukea näitä arvoja vastaan taistelevia yrityksiä, siinä se perussyy dyykkaamiseen on, kaikki muu on plussaa.”

Susanna:

”Kokisin, sillä silloin elämä olisi tasavertaisempaa kaikkien ihmisten suhteen.”

Isto:

”Ei nuosiotyö oo okeeta työtä.. No well, se ei mun tapauksessa oikeestaan vaikuttas juuri rahan kulutukseen. Mulla on sellanen systeemi, että tavallaan ostan kaiken dyykkaamani. Eli kun menen sinne roskikselle, dyykkaan mitä löydän ja mitä tarvitsen, ja sitten kotiin tultuani ja tuotteita putsatessani määrittelen niille tuotteille hinnan. Ja se lähtee sitten johonkin avustusjärjestöön tilisiirtona kuukausittain. Johonkinhan se kaikki opintotuki on saatava kulumaan.. Mutta joo, oikeetakin työtä olisi kiva tehdä..”

Haastattelija:

”Ja opintotukiko riittää sellaiseen?”

Isto:

”Helposti. Kun en oikeestaan osta mitään muuta kun ruokaa. Tai siis dyykkaan kyllä nekin. Mutta jos ne yhet bokserit tai t-paidan ostan keran kuukaudessa kirpparilta, niin eihän se opintotuki ihan vielä lopu..”

6.2 Nuorten suhtautuminen kierrätykseen

Nuorten suhtautumisessa kierrätykseen voidaan helposti nähdä kulttuuriperinnön vaikutus. Ei tarvitse mennä kovinkaan paljon ajassa taaksepäin, kun kerrostalojen roskakotoksissa oli tavallisen jäteastian lisäksi korkeintaan paperinkeräysastia. Aikaisemmat sukupolvet ovat siis kasvaneet kulttuuriin, jossa kaikki turhaksi koettu heitetään kylmästi roskikseen ja kun roska-auto käy viemässä roskat pois silmistä, ovat roskat myös pois mielestä. Tilannetta on päässyt vielä ruokkimaan nopea taloudellisen kasvun kausi, jolloin moni perinteiseen työväenluokkaankin kuuluva kotitalous on päässyt nauttimaan yltäkylläisyydestä.

Haastatteluissani tuli esille Susannan kohdalla tästä asiasta mielenkiintoinen näkökanta. Susanna kertoi, että vanhat ihmiset saattavat pitää kierrättämistä uutena ja turhana hömpötyksenä juuri sen vuoksi, ettei heidän nuoruudessaan ole kierrätetty. Toisaalta Susan-

na näki, että monet vanhukset saattavat pitää itseään pula-ajan lapsina, mistä syystä he ovat oppineet tietynlaisen kaiken mahdollisen hyötykäytön. Tällaisissa tapauksissa vanhemmat ihmiset ovat siis aktiivisia kierrättäjiä, vaikka kierrätys ei tapahdukaan välttämättä ekologisesta näkökulmasta. Omien kokemustensa pohjalta Susanna kertoi, että hänen dyykkausharrastukseensa suhtautuminen vanhempien ihmisten kohdalla on pitkälti riippuvainen yhteiskunnallisesta asemasta, koulutuksesta ja muista vastaavista sosiaaliluokkaan vaikuttavista seikoista.

Istolla oli Susannan kanssa melko samanlaiset näkemykset. Hänen mielestään korkeassa yhteiskunnallisessa asemassa oleville henkilöille on tärkeää säilyttää oma statusasemansa, jonka vuoksi esimerkiksi dyykkaukseen suhtautuminen saattaa olla negatiivista. Iston mielestä myös iällä on merkittävä asema. Hän myös mainitsi, että etenkin 50–70-luvuilla syntyneet ihmiset on kasvatettu kuluttamaan, jolloin he eivät välttämättä ymmärrä roskisdyykkausta. Iston mielestä nuoret taas ovat asioista hyvin perillä, minkä lisäksi pula-aikana eläneet vanhukset saattavat olla niitä, jotka oman elämäkokemuksensa perusteella saattavat olla hyvin ymmärtäväisiä kierrätystä ja roskisdyykkausta kohtaan. Ja kuten aiemmin tuli jo mainittua, pula-ajan lapsina itseään pitävissä ihmisissä Liisa ihmettelikin juuri tätä, että miten nykyään samat ihmiset, jotka ovat eläneet köyhemmin kuin nykypäivän köyhät, voivat osallistua tänä päivänä runsaaseen tavaran sekä ruoan haaskaukseen.

Nykynuorten kohdalla taas tilanne on ollut täysin erilainen. Nykynuoret ovat kasvaneet ympäristössä, jossa kierrätyspisteitä näkyy kaikkialla, joten monille on itsestänselvyys esimerkiksi tietynlainen jätteiden lajittelu, kuten esimerkiksi kompostointi, josta on muovautunut jo valtavirtakulttuuria. Tutkimusten mukaan nykynuoret tunnistavat myös tuotepakkauksissa käytettävät ympäristömerkit melko hyvin. Haastattelututkimuksissa on myös käynyt ilmi, että jotkut nuoret näkevät eettiset toimintamahdollisuudet normaalissa arkipäivässä ilman minkäänlaista ”vihreää radikalismia”. Tällä tarkoitetaan ”oikeanlaisten” valintojen tekemistä arkipäiväisessä kuluttamisessa, kuten esimerkiksi luonnossa hajoamattomien pakkausten välttämistä. Kierrätykseen tiiviisti yhteydessä olevassa ympäristöystävällisyydessä nähdään nuorten kohdalla myös eettiset näkökulmat sen suhteen, että ympäristöystävällisyyttä kulutustottumuksissaan suosivat nuoret pyrkivät myös välttämään eläimillä testattuja tuotteita. Ja kuten myös kulutuksessa, ekologia

valintoja tekevät nuoret kierrättävät hyödyntäen kirpputoreja. (Autio 2006, 49–50 ja 95–96.)

Liisan mielestä kierrätystä pitäisi tehostaa etenkin kerrostaloissa ja asuinalueilla, joissa asuu paljon ihmisiä, mahdollistamalla ihmisille tavaran vaihtaminen siten, että tavarat olisi yhtä helppo viedä kierrätykseen kuin roskikseenkin. Liisa ei omien sanojensa mukaan pyri kovinkaan aktiivisesti vaikuttamaan kierrätykseen, mutta kierrättää omia tavaroitaan hyödyntäen kirpputoreja ja antamalla lahjaksi ylimääräisiä tavaroitaan. Liisa myös pyrkii lainaamaan tavaroita tarpeisiinsa, jolloin hän saa vältettyä ostamista. Susanna pyrkii myös kierrättämään kaiken mahdollisen myymällä tai lahjoittamalla kaiken itselleen tarpeettoman ja hankkimaan etenkin roskiksista kaiken mahdollisen, mitä voi. Kierrätystä hän tehostaisi tiedottamalla esimerkiksi kierrätyskeskusten toiminnasta paremmin, sillä hän on huomannut, etteivät kaikki ihmiset edes tiedä oman kotipaikkakuntansa kierrätyskeskusten ja muiden vastaavanlaisten paikkojen sijaintia. Susanna peräänkuulutti myös median roolia. Olettaa kuitenkin voi, ettei kaupallisia medioita kiinnostusta kierrätyksestä tiedottamiseen panostaminen riittävän paljon, sillä näiden tahojen tulot tulevat mainostajilta, joiden toiminta on riippuvainen kuluttamisesta. Tämä nostaa julkisen palvelun yleisradiotoiminnan roolin merkittävämmäksi, mikäli Susannan keinoja kierrätyksen tehostamisessa aiotaan käyttää. Isto valitteli sitä, että etenkin energiajätepisteet ja muovinkeräyspisteet ovat Suomessa melko harvassa.

7 VIDEOAINEISTON ANALYYSI

Internetin videopalvelut sisältävät nykyisin paljon yhteiskunnallista materiaalia. Joukosta löytyy hyvin monenlaisia videoita, joista virallisimmat ovat Suomen Yleisradion materiaalia sen omilla sivuillaan. Tämän lisäksi videomateriaalia löytyy paljon erilaisilta järjestöiltä ja kansalaisliikkeiltä. Yhtenä melko uutena ilmiönä on kuitenkin aivan yksittäisten kansalaisten tekemät videot, joissa videoiden tekijät kuvaavat omaa arkielämäänsä. Näiden videokuvaajien joukosta löytyy yllättävän paljon roskisdyykkareita, joten on luonnollista, että videoiden joukosta löytyy myös paljon roskisdyykkaukseen liittyvää

materiaalia. Seuraavassa olen lyhyesti analysoinut muutamia Internetissä olevia tällaisia videoita.

7.1 YouTube-videopalvelu

Internetin YouTube-videopalvelu on yksi monipuolisimmista paikoista, jossa voi tutustua kierrätykseen, kuluttamiseen ja roskisdykkaukseen videoiden avulla. Runsas tarjonta ja käyttäjien itse luoma sisältö vaativat kuitenkin hyvää lähdekritiikkiä, mutta totunut käyttäjä osaa etsiä palvelusta melko hyvin näitä aiheita käsitteleviä videoita.

7.1.1 Roskisdykkareiden tekemät videot

Internetin YouTube-videopalvelu sisältää paljon suomalaisten käyttäjien tekemiä roskisdykkkausaiheisia videoita. Olen tutkinut näiden videoiden sisältöä etenkin kahden aktiivisen roskisdykkkaus- ja videoharrastajan kohdalla. Nämä aktiiviset palvelun käyttäjät ovat ladanneet palveluun useita tekemiään videoita käyttäen nimiä *pasiviheraho* (YouTube 2007) sekä *Markorepairs* (YouTube 2008a) ja hyvin suuri osa heidän videoistaan käsittelee roskisdykkkausta sen ympärillä esiintyvineen ilmiöineen.

Kaiken näkemäni materiaalin perusteella olen päätellyt, että molemmat videoiden tekijät ovat taloudellisesti melko huonossa asemassa, mikä on saattanut olla alkuperäinen syy siihen, että he ovat lähteneet etsimään vaihtoehtoja yleisesti normaalina pidetylle kulukselle. He ovat saattaneet aloittaa roskisdykkauksen köyhyyden vuoksi, mutta vuosien roskisdykkauksen sekä vähällä rahalla elämisen tuloksena he ovat saattaneet ruveta ajattelemaan yhteiskunnallisia asioita aivan uudesta näkökulmasta etenkin kierrätystä ja kuluttamista koskien. Videoiden perusteella molemmat vaikuttavat tutkimukseni kohdeyhmää *nuoret roskisdykkarit* ajatellen liian vanhoilta, mutta videoiden perusteella olen päätellyt, että molempien roskisdykkkaus on alkanut jo vuosia sitten – joissain videoissa videoiden tekijät puhuvat vuosia kestäneestä harrastuksestaan. Tämän lisäksi YouTube-kanaville ja itse videoihin tulleista kommentteista olen päätellyt, että näitä videoita seuraavat monet melko nuoret ihmiset. (YouTube 2007 & 2008a.)

Kierrätystä ja kuluttamista sekä ylipäänsä roskisdyykkausta koskevissa videoissa yleisön kommentit ovat melko kaksijakoisia. YouTube on palvelu, jossa kuka tahansa voi kommentoida videoita anonyymisti, joten videoissa saattaa olla hyvinkin paljon pelkässä provosointitarkoituksessa tehtyjä häirikkökommentteja, jotka ovat tällaisissa palveluissa hyvin yleisiä nykyisen Internet-kulttuurin aikana. Paljon palvelua käyttäessään oppii kuitenkin seulomaan kommenttien joukosta asialliset kirjoitukset, jotka saattavat olla videota tai sen tekijää kohtaan hyvinkin kriittisiä tai ylistäviä. Tällaisiin kommentteihin olen myös törmännyt hyvin paljon edellä mainittujen videoharrastajien videoita seurattessani. Joissain kommentteissa taas vaihdetaan kokemuksia roskisdyykkauksesta. (Emt.)

Roskisdyykkauksen kohdalla positiiviset kommentit tarkoittavat sitä, että videoita katselleet henkilöt ovat usein kauhistelleet käyttökelpoisen tavaran tuhlausta ja kehuneet dyykkaajia kierrätyksen edistämisestä, kuten seuraavat lainaukset videoihin tulleista kommentteista kertovat.

”Tuskin tuo myyntiä paljon alentaa vaikka ruoka nakattais roskikseen, josta joku sen vois käydä ’pelastamassa’. Mutta kun ei niin ei. Tässä näkyy taas se suomalainen kateus: ’Minä olen ruuastani maksanut, niin pitää maksaa sinunkin!’ Sama homma on nykyään myös amiksessa, meidän emäntä on amiksessa töissä, ja ennen sieltä sai viiä ’ylijäämä’ ruokaa kotia, mutta nykyään se menee suoraan roskiin... Että hyvää päivää teillekkin.” (YouTube 2008c).

”Huomasin saman homman tuolla roskiksia kolutessa; kaikki pois heitettyt ruuat oli poistettu pakkauksista ja paiskottu samaan läjään. Siinä tapauksessa ymmärtäisin tämän toiminnan, jos tarkoituksena olisi eritellä maatuvat ruokajätteet ja palavat pakkaukset, mutta tässäkin videossa näkyi ruuat olevan omissa pakkauksissaan, mutta käyttökelvottomiksi käsiteltyinä. Hölmöltä tuntuu tuollainen haaskuu.” (Emt.)

Kritiikki on taas kohdistunut enemmänkin dyykkaajien ronskiin arvosteluun etenkin ruokaa roskikseen heittäviä kauppaliikkeitä kohtaan. Yleistä näissä kommentteissa on,

että ne tehdään nimimerkkien suojista ja niiden tarkoitus on myös provosoida sekä syylistää videoiden tekijöitä tavalla, joka vaikuttaa pelkältä kiusaamiselta, kuten seuraava lainaus osoittaa.

”Sehän on reilua kiusata yksityishenkilöitä jotka maksavat veroillaan sinunkin videokamerasi? Pitäisi kaiken itsesäälin ja katkeruudenkin läpi nähdä ettei kierrättävällä tai vaikka mersulla ajavalla yksityishenkilöllä ole osaa eikä arpaa siihen että sinulle ei kelpaa normiduuni kuten kauppan kassa tai varastotyö. Vinkki: Inex Partners kaipaa jatkuvasti lisää keräilijöitä kohtuullisella 10-15e tuntipalkalla riippuen ahkeruudesta (sitätähän sinulta ei puutu?).” (YouTube 2008d.)

Videoiden avulla on myös nähtävissä nykyinen ongelma siinä, että kierrätys on menettänyt alkuperäisen tarkoituksensa, koska siitä on tehty bisnestä, eikä ihmisillä ole mahdollisuutta hyödyntää pois heitettyä tavaraa (Emt.)

7.1.2 Ruoan haaskaus

YouTube-videopalvelun sisältämät videot tuovat melko hyvin esille joidenkin yksittäisten kauppojen harjoittaman syömäkelpoisen ruoan tuhlauksen. Videoissa tuodaan hyvin esille nykyajalle tyypillinen yritysten harjoittama vihreä markkinointi, jolla saatetaan pitää yllä vain kulissia vastuullisuudesta, koska käytännön toiminta on kuitenkin päinvastaista. (YouTube 2008b ja YouTube 2008e.)

Videoiden tekijöiden puheista ja videoihin tulleista kommentteista päätellen ruoan tuhlausta pidetään erittäin epäeettisenä toimintana maailmalla nähtävän nälkäongelman vuoksi. Pienemmässä mittakaavassa tuhlausta kritisoidaan sillä, että myös Suomessa on vähävaraisia ihmisiä, joille voisi toimittaa ruoka-apua esimerkiksi jonkin järjestön kautta tai joille vanhentuvia tuotteita voisi myydä erittäin suurella alennuksella. Videoihin tulleissa ja niiden ”ideologiaa” kritisoivissa kommentteissa taas puolustellaan kauppojen toimintaa sillä, että esitetyt ehdotukset saattaisivat tuottaa kaupalle runsaasti tappiota.

Kovassa kilpailutilanteessa kauppa voikin olla sen vuoksi pakotettu toimimaan tavalla, jonka se on laskenut itselleen kokonaistaloudellisesti edullisimmaksi ratkaisuksi.

7.1.3 Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskuksen Ympäristökoulu

Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskuksen Ympäristökoulu hyödyntää nykyisiä Internetin mahdollistamia medianäkyvyysmahdollisuuksia ja se on perustanut YouTube-videopalveluun oman kanavan, jota se käyttää kuluskriittisen ja kierrätystä suosivan valistuksen julkaisemiseen (YouTube 2009b). Videot ovat laadukkaita, mutta yksinkertaisia ja ne ovat loistavaa opetusmateriaalia. Jokainen kanavan video on oma jaksonsa, joista jokainen sisältää oman aiheensa.

Esimerkiksi yhdessä jaksossa kerrotaan, miten tiensä päähän tulleista tavaroista voidaan valmistaa täysin uusia tuotteita. Jaksossa esitellään mm. Secco Oy:tä, joka myy myymälässään tuotteita, jotka kaikki on valmistettu toisten jätteistä. (YouTube 2009a.)

Kriittisesti tarkasteltuna jätteitä hyödyntävä muodikas myymälä voi kuitenkin näin lyhyen esittelyn jälkeen herättää epäilyksiä siitä, onko kyseessä vain vihreä markkinointikikka. Joka tapauksessa, oli kyseessä sitten vain mainosvaltti tai todellinen halu kierrättää sekä hyödyntää vanhaa tavaraa, tuo video kuitenkin esille sen, että meillä menee jatkuvasti kaatopaikoille käyttökelpoista materiaalia, jonka uusiokäyttö jäteongelman vähentämisen lisäksi vähentää myös uusien raaka-aineiden käyttöönottoa ja sen myötä luonnonvarojen tuhlausta.

Yhden videon avulla on nähtävissä hyvin nykyajan tuhlaava kulttuurimme. Video tuo hyvin yksinkertaisella tavalla ja ilman mitään ”vihreää propagandaa” esille entisaikojen tavaroiden huolellisesta valmistamisesta ja laadukkaista raaka-aineista johtuvat erot kestävyudessa nykyisiin kertakäyttötuotteisiin verrattuna. Videossa kerrotaan hyvin selvästi, että kun ennen tavaroiden käyttöikä laskettiin kymmenissä tai jopa sadoissa vuosissa, kestävät tavarat nykyään joskus jopa vain päiviä tai maksimissaan joitakin kuukausia. Tätä videossa pidetään myös osittain tarkoituksellisena, sillä tämä on välttämättömyys sille, että ihmisille saadaan myytyä uusia tavaroita. Esille tulee myös se,

kuinka paljon nykyään ihmisillä on omistuksessaan tavaraa, vaikka ennen on pärjätty loistavasti paljon pienemmälläkin tavaramäärällä. Videossa kerrotaan tilastoilla perustellen monien tavaroiden vähäisestä käytöstä ja jopa käyttämättömien tavaroiden joutumisesta kaatopaikalle. (YouTube 2009d.)

Yksi video tuo esille hyvin selkeällä tavalla kriittisen suhtautumisen nykyiseen jatkuvaan kasvuun perustuvaan talousjärjestelmäämme. Videossa kerrotaan hyvin yleisestä ajattelumallista, joka esiintyy nykyisin – Hyvinvoinnin ja työllisyyden vuoksi jatkuva uusien tuotteiden tuottaminen ja kuluttaminen ovat välttämättömyyksiä. Tämä jatkuvan myymisen ja ostamisen kulttuuri nimetäänkin videossa loputtomaksi noidankehäksi. Tämä ajattelumalli talouden kaatumisesta vähempään kuluttamiseen kumotaan videossa hyvin selkeällä tavalla tilastotieteilijän ja entisen kansanedustajan Osmo Soininvaaran vastatessa väitteeseen siitäkin huolimatta, että hän kannattaa markkinataloutta.

”No, ei se sikäli kaadu, että tietysti, jos minä ostan vähemmän, silloin kansantalouteen syntyy vähemmän työtä, mut jos minä myös teen vähemmän työtä, niin silloin tää on taas sen jälkeen tasapainossa.” (YouTube 2009c.)

Soininvaara tuo esille myös esimerkin muualta Euroopasta ja etenkin Hollannista, jossa ihmiset ovat vapaaehtoisesti lyhentäneet työaikaansa ja pidentäneet kesälomiaan, jonka lisäksi he ovat tyytyneet vähempään turhaan krääsään, eikä tämä ole kaatanut kuitenkaan taloutta. (Emt.)

7.2 Ylen Elävä arkisto

Ylen Elävästä arkistosta löytyy vuonna 2002 tehty dokumentti nuorista roskisdykkäreista. Dokumentissa Esitellään Espoossa sijaitsevaa nuorten perustamaa kommuunia, jonka jäsenet koostuvat aktivisteista, jotka ovat aktivisteja kyseisen käsitteen aktiivisimmasta päästä, sillä ryhmä on tutustunut toisiinsa matkalla Prahaan Maailmanpankin ja Kansainvälisen valuuttarahaston IMF:n toimintaa kritisoineisiin mielenosoituksiin. Dokumentissa haastatellaan pääosin kahta nuorta kommuunin jäsentä, joista toinen ker-

too, että tämän ensitapaamisen jälkeen ryhmä on toiminut yhdessä monenlaisen kansalaisvaikuttamisen muodoissa. Kommuunin jäseniä yhdistää sosiaalinen ja ekologinen aktivismi, jossa oleellisena osana on turhan kuluttamisen minimoiminen ja niin ruoan kuin käyttötavaroiden hankkiminen mahdollisuuksien mukaan roskiksista. (Yleisradio 2002.)

7.2.1 Dyykkareiden perhetaustat

Dokumentissa kerrotaan kommuunin jäsenien lapsuuden perheiden taustoista, jotka ovat sikäli melko yhteneväiset, että kaikki ovat lähtöisin perheistä, joissa vanhemmat ovat käyneet töissä ja elämä on ollut siinä mielessä hyväosaisten elämää, että kaikilla on ollut mahdollisuudet mm. opiskeluun. Tämä voi olla yksi osasy syy yhteiskunnallisen aktiivisuuden heräämiseen, sillä opiskellessaan ihminen oppii kyseenalaistamaan normeina pidettyjä asioita. Toinen haastateltava nuori kertoo myös, että hän on saanut tavallista vapaamman kasvatuksen, mikä on antanut hänelle mahdollisuuden keskimääräistä itsenäisempään ajatteluun. (Yleisradio 2002.)

Toisen haastateltavan kommuunin jäsenen perhetaustat poikkeavat muista siinä, että vaikka hän on syntynyt ja asunut koko ikänsä Suomessa, on hänen isänsä tullut aikoinaan Suomeen pakolaisena Chilestä. Dokumentissa esiintyvä nuori kertoo, että tämä on ollut ratkaiseva syy siihen, miksi hän on saanut kotonaan kasvatuksen, jossa on korostettu rauhaa ja solidaarisuutta. Ekologinen aktivismi on hänen elämänsä tullut vasta myöhemmin. (Emt.)

7.2.2 Kommuunin jäsenten suhtautuminen kierrätykseen ja kuluttamiseen

Osa dokumentista antaa vastauksia tutkimusongelmaani nuorten roskisdyykkareiden suhtautumisesta kierrätykseen ja kuluttamiseen.

Haastattelija:

”Kuinka tiukka tää sun, sun niinku elämänasentees sit on?”

Haastateltava: ”No sillai koittaa elää, että niin tota mikään tommonen rosvoyhtiö ei siitä niinku mitenkään hyötys, että niin tota kaikilla niinku sillai, et kenelle tekee duunia tai et kenen duuneja ostaa tavallaan, mitä tuotteita sit niinku mihin kuluttaa, niin siinä ehkä enemmänki. No en kyllä ehkä mihinkään lähtis kuvaan millekään Nokialle tai Nestlélle tai Mäkkärille tai, onhan noita, mut että, et se nyt on vähän, että nii, kyllähän sitä ehkä sit loppupeleissä sit ku on tarpeeks tiukkaa, niin tekee ihan mitä vaan rahasta.” (Yleisradio 2002.)

Toinen nuori haastateltava kertoo havainneensa, että ekologisilla elämäntavoilla voi myös säästää, sillä ekologisuus ei ole pelkkää kalliin luomun ostamista ja pieni opintotuki riittää hänelle tällä hetkellä toimeentulon lähteeksi.

”...saan opintotuen, mikä mulle riittää mainiosti. Monihan kritisoi sitä opintotukea siitä, et se ole liian pieni, mut et, et suurella yrityksellä, et kun elää ekologisesti, niin voi jopa todistaa sen, että kyllä siinä rahaakin säästää. Joskus sanotaan, että no osta luomua ja maksa siitä itses kiipeeks. Ei se aina oo niin.” (Emt.)

Kommuunin jäsenten negatiivinen suhtautuminen kerskakulutukseen näkyy selkeästi julkisena aktivismina, kuten ydinvoiman vastaisena toimintana. Mielenosoituksiin osallistutaan yhdessä ja aktiivisesti, mutta nuorilla on halu lähteä myös muunlaiseen toimintaan, jolla on mahdollista vaikuttaa, sillä he kokevat, että mielenosoituksille on luotu nykyään negatiivinen maine. (Emt.)

Kommuunin jäsenet pyrkivät vaikuttamaan kulutustottumuksillaan ja he pyrkivät ennen ostopäätöstä harkitsemaan ostoksen tarpeellisuutta. Esimerkiksi vaatteita ja huonekaluja he eivät juurikaan osta muuten kuin aivan joitain yksittäisiä vaatteita kirpputoreilta. Ja kaikki uutena ostettu tavara taas pyritään hankkimaan huomioiden eettiset näkökulmat, kuten mm. se, missä kyseinen tuote on valmistettu. Dokumentin perusteella tämän yksittäisen kommuunin nuoret ovat siis erittäin kulutuskriittisiä sekä kierrätykseen pyrkiviä, ja yhtenä osana heidän toiminnassaan on roskisdyykkaus. He elävät siis niin kuin opettavat. (Emt.)

7.2.3 Roskaruokailijat-yhdistys

Nuoret kertovat dokumentissa vuosituhanen alussa perustetusta yhdistyksestä, jonka tarkoitus on nuorten omien sanojen mukaan hyödyntää hylättyjä resursseja, mikä heidän tapauksessaan tarkoittaa elintarvikkeita. Yhdistys haki Helsingin yliopiston Ylioppilaskunnan alaiseksi järjestöksi ja hakemuksen hyväksyminen oli yhdistyksen jäsenille yllätyks. Yhdistys halusi toimia mahdollisimman paljon ilman minkäänlaista rahaliikennettä, eikä se sen vuoksi halunnut mitään toiminta-avustuksia, mutta yhdistys jätti anomuksen, jotta se pystyisi organisoimaan toimintaansa paremmin. Ihmetellylle yhdistyksen hyväksymiselle Ylioppilaskunnan jäseneksi löytyi selitys myöhemmin.

”Sehän oli siinä vaiheessa, kun me haettiin HYY:n, eli Helsingin yliopiston Ylioppilaskunnan alaiseksi järjestöksi, niin se, et meidät hyväksyttiin, se oli ensinnäkin hämmennys, koska me ei haluttu missään tapauksessa, koska niinku et periaatteena on, et yhdistys ei käytä rahaa, niin me ei haettu mitään toiminta-avustusta, mutta tota me vaan haluttiin niinku saada organisoitua ja sitten, mutta se juttu oli, että osa, osa näistä edustajista, jotka sitten hyväksy tämän, luuli hyvin pitkään, että täs on kyse jostain, et hei mageeta, et tää on vihdoin sit tää, nää käy niinku Mäkkärissä syömässä, et tää on jees. Tämmöset kunnon kokoomusedustajat. Sitten kun niille selvis, että mistä tässä on kyse (naurua), niin vähän ilme muuttu...”
(Yleisradio 2002.)

8 YHTEENVETO JA POHDINTA

Haastattelujen tulosten ja muun nuoria roskisdyykkareita käsittelevän aineiston perusteella vaikuttaa vahvasti siltä, että nuorilla roskisdyykkareilla on tietynlaiset yhteiset perusarvot, jotka yhdistävät heitä. Tämän lisäksi jokaisella on omat yksilölliset arvot sekä omat näkemyksensä yksittäisistä asioista koskien kierrätystä ja kuluttamista tai muita yhteiskunnallisia asioita.

8.1 Yhteiset perusarvot

Tutkimastani materiaalista voi päätellä, että nuorten roskisdyykkareiden yhteiset perusarvot pohjautuvat ympäristöystävällisyyteen ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen. Ympäristöystävällisyys tarkoittaa heidän kohdallaan etenkin jatkuvaan kasvuun perustuvan talousjärjestelmän ja sen myötä myös turhan kulutuksen kritisoimista. Sen lisäksi he pyrkivät elämään itse samalla tavalla kuin ajattelevat. Ihmisoikeuksien kunnioittaminen taas näkyy etenkin siinä, että nuoret roskisdyykkarit eivät ole valmiita lähtemään aivan mihin tahansa työpaikkaan, vaikka heistä saa kuvan, etteivät he halua elää myöskään toisten kustannuksella. Tämän lisäksi he pyrkivät välttämään etenkin jonkin hyödykkeen ostaessaan sellaisia tuotteita, joiden tuotantoketjussa saattaa olla esimerkiksi lapsityövoiman käyttöä. Kierrätykseen ja kuluttamiseen suhtautumisessa voidaan myös nähdä kaikille yhteiset arvot. Kaikki on hyvä kierrättää, jos se vain on mahdollista ja lisäksi kaikesta ylimääräisestä kuluttamisesta olisi mahdollisuuksien mukaan tingittävä.

Niin haastatteluiden, kirjallisuuden kuin videomateriaalinkin perusteella voidaan tehdä stereotyyppinen yleistys nuoren roskisdyykkarin ideologiasta – Jokainen kykyjensä mukaan ja jokaiselle tarpeensa mukaan. Dyykkareiden elämässä näkyy yhteisöllisyys, eikä dyykkaus perustu itselle hamstraamiseen, vaan roskiksesta otetaan yleensä vain se, mitä itse tarvitaan tai vaihtoehtoisesti roskiksesta otetaan kaikki hyödynnettävä, josta jaetaan ruokaa ja käyttötavaroita tarpeiden mukaan omalle yhteisölle. Vaikka dyykkarit peräänkuuluttavatkin yhteistä vastuuta niin yksittäisiltä ihmisiltä kuin yrityksiltä, valtioilta ja muilta isommilta tahoilta, suhtautuvat he jokaiseen ihmiseen yksilönä, jolla on omat henkilökohtaiset kyvyt ja tarpeet. Mikäli joku yksittäinen ihminen pystyy elämään mahdollisimman kehitys- ja kulutuskriittisesti sekä sen lisäksi toimimaan vielä aktiivisesti järjestöissä, nähdään asia vain positiivisena. Mikäli jollain toisella ihmisellä taas ei ole tällaiseen mahdollisuutta omien henkilökohtaisten ominaisuuksiensa vuoksi, ei tätä ihmistä lähdetä tuomitsemaan. Mikäli dyykkarit joutuisivat siis laittamaan ihmisiä jonkinlaiseen arvostusjärjestykseen, he arvostaisivat luultavasti enemmän sellaista ihmistä, joka olisi yrittänyt, mutta epäonnistunut kuin sellaista, joka ei olisi edes yrittänyt.

Yhteisiksi perusarvoiksi nuorille roskisdyykkareille voidaankin kuvata jokseenkin punavihreät arvot, vaikka en tutkimassani materiaalissa kovinkaan paljon poliittisiin käsit-

teisiin törmännyt. Haastateltavien kanssa keskustelin jonkin verran vihreistä arvoista ja törmäsin tähän käsitteeseen myös kirjallisuudessa. Lisäksi haastateltavista Susanna kertoi toimivansa Vasemmistonuorissa. Videomateriaalia analysoidessani en törmännyt kovinkaan usein poliittisiin käsitteisiin ja Kansallinen Kokoomus oli ainoa puolue, joka niissä mainittiin – ja yleensä maininta tapahtui negatiivisessa valossa.

8.2 Yksittäiset erot arvomaailmassa

Suurimmat yksittäiset erot nuorten roskisdyykkareiden arvomaailmassa ja suhtautumisessa kierrätykseen sekä kuluttamiseen näkyvät etenkin siinä, mitä dyykattuja hyödykkeitä ollaan valmiita hyödyntämään ja millä tavalla dyykkauksen sekä muun toiminnan uskotaan vaikuttavan yhteiskuntaan. Lisäksi käsitteiden kierrätys ja kuluttaminen kohdalla voidaan nähdä jonkinlaisia eroja.

Esimerkiksi Liisa ja Isto kertoivat olevansa valmiita käyttämään kaiken mahdollisen roskiksesta löydetyn, kuten myös sellaiset tuotteet, joiden ostamisesta he kieltäytyvät ehdottomasti. Susanna taas sanoi, että esimerkiksi liha on aina lihaa ja jos sitä ei osteta kaupasta, niin sitä ei myöskään syödä dyykkattuna. Myös Ylen Elävän arkiston roskisdyykkareista kertovassa dokumentissa oli kohta, jossa yksi roskisdyykkari avasi roskiksen, tokaisi, että ”Hyi kalaa!” ja laittoi roskiksen kannen takaisin kiinni.

Dyykkauksen vaikutukset yhteiskuntaan nähtiin pääosin kahdenlaisina. Dyykkaus saatettiin nähdä yhtenä pienenä toimintamuotona kaiken muun yhteiskunnallisen aktivismin joukossa, joka vaikutti suoraan negatiivisesti kuluttamiseen ja positiivisesti kierrätykseen. Tälle oli myös täysin vastakkainen näkökanta, eikä esimerkiksi Liisa nähnyt dyykkauksellaan olevan vaikutusta muuhun kuin siihen, että hän sai pestä omat kätensä kulutushysteriasta pois. Myös Isto kuvaili omaa toimintansa sellaiseksi, että hän pääsee ainakin vastuusta irti sen avulla. Yksittäisinä tekoina ei Istokaan nähnyt omaa toimintaansa maailmaa pelastavaksi, mutta hänen mielestään sillä on mahdollisuus saada muut ajattelemaan asioita uudelta kantilta ja kenties muuttamaan sen vuoksi omia elintapojaan. Isto sanoikin, että hän haluaa olla esimerkkinä muille.

Myös erot suhtautumisessa kierrätyksen ja kuluttamisen käsitteisiin jakautuivat kahtia. Kierrätys nähtiin joko roskien lajitteluna ja esimerkiksi rikkinäisten tavaroiden uusiokäyttönä jossain muussa yhteydessä tai vaihtoehtoisesti kaiken käytetyn materiaalin käyttämisenä uudelleen. Roskisdyykkauksesta voidaan sanoa, että se on kierrätystä parhaimmillaan, mutta roskisdyykkaus saatetaan nähdä myös toimintana, joka ei ole kierrätystä. Silloin siinä tosin voidaan nähdä kierrätyksellisiä elementtejä, mutta vain sivutuotteena. Kuluttaminen nähtiin monen eri lähteen perusteella toiminnaksi, joka tapahtuu hyödykkeiden hankkimiseksi ja jossa on mukana aina rahaliikenne. Tälle tosin löytyi vaihtoehtoinen käsitys, jonka mukaan kuluttaminen on kaiken ylimääräisen haalistamista normaalien perustarpeiden päälle, jolloin kuluttamista voidaan kutsua jopa ideologiaksi.

8.3 Nuorten roskisdyykkareiden tarjoamat vaihtoehdot nykyisen yhteiskuntamallin kierrätysmahdollisuuksille ja kulutuskulttuurille

Yhteistä nuorille roskisdyykkareille on siis kulutuskritiikki. Tälle he näkevät yhtenä syynä talousjärjestelmämme, joka vaatii toimiakseen jatkuvaa uusien myytävien artikkeleiden luomista ja niiden ostamista. Heidän mielestään myös nykyinen kulttuuriympäristö painostaa ihmisiä haalimaan jatkuvasti lisää tavaroita, jotta ympäröivä yhteisö arvostaisi heitä enemmän. Vallitseva kulttuuri siis elättää talousjärjestelmää, johon käytetään apuna mm. mainontaa. Haastatteluissa siitä mainittiin jopa, että se on nykyajan propagandaa, jota voidaan verrata suoraan joissain totalitaristisissa maissa harjoitettuun propagandistiseen tapaan pitää esillä johtajien kuvia kaupungeissa. Nuorten roskisdyykkareiden maailmankatsomus oli haastatteluiden ja muun materiaalin perusteella hyvin vastakkainen valtakulttuurin kanssa ja esille tuli moneen kertaan se, että taloudellinen kasvu ja kulutuksen maksimointi eivät tuo hyvinvointia kuin tiettyyn rajaan asti, jonka jälkeen tuloksena on ennemminkin pahoinvoinnin luominen niin ihmiselle kuin luonnolle.

Ongelmat kierrätyksen heikkoudessa johtuvat roskisdyykkareiden mielestä pääosin puutteellisesta tiedosta ja välinpitämättömyydestä. Haastatteluissa tuli ilmi, että läheskään kaikilla ihmisillä ei ole tietoa oman kotikuntansa kierrätyskeskuksista ja vaikka

olisikin, ovat jotkut ihmiset niin välinpitämättömiä, ettei heitä kiinnosta luonnon säästäminen kierrättämällä. Lisäksi haastatteluissa tuli ilmi puutteet ihmisten tiedoissa kierrätyksen merkityksestä. Vastuuta tästä vyörytettiin osittain medialle. Roskisdykkarit olivat myös sitä mieltä, että ihmisille pitäisi antaa nykyistä paremmat mahdollisuudet kierrättää mm. sillä tavalla, että esimerkiksi kerrostalossa olisi jokin pieni tila, jonne voisi viedä turhat tavaransa ja josta jokainen voisi ottaa itselleen tarpeensa mukaan.

Radikaaleimpina keinoina kierrätyksen parantamiseen nähtiin tuottamisen vähentäminen niin, ettei olisi enää itsestäänselvyys hankkia aina uutta tuotetta nopeasti ja helposti. Tämän nähtiin vaikuttavan siihen, että vanhoja tavaroita korjattaisiin sekä kierrätettäisiin enemmän ja lisäksi ruokaa ei enää joutuisi kauppaliikkeissä niin helposti roskikseen kuin mitä tapahtuu nyt. Vanhojen tavaroiden korjaamisen mahdollistaminen olikin yksi asia, johon roskisdykkarit haluaisivat panostaa ja sen vuoksi vanhojen sekä hyväksi havaittujen teknisten laitteiden kehittäminen liian nopeasti pitäisi lopettaa. Lisäksi kehitystä pitäisi luoda vain silloin, kun siitä on todellista ja testattua hyötyä.

Niin nuorten roskisdykkareiden kuin kirjallisuuden perusteella, voidaan nykyisessä yhteiskunnassamme nähdä ongelmana vaihtoehdottomuus. Markkinataloutta kaupitellaan vapautena tehdä etenkin kuluttajavalintoja, mutta kritiikissä nämä valinnanmahdollisuudet nähdään vain näennäisinä. Kulttuurinen ympäristö pakottaa monet kuluttamaan, minkä lisäksi mahdollisuudet käyttää jotain vanhaa ja toimivaa laitetta saattavat usein supistua laitteiden yhteensopivuusongelmien vuoksi. Asia voidaan nähdä niin, että monista tavaroista tehdään keinotekoisesti vanhentuneita. Ongelmien nähtiin johtuvan mm. EU:n erilaisista säädöksistä ainakin ruoan loppukäsittelyyn liittyen, joten ratkaisuja pitäisi lähteä hakemaan myös siltä suunnalta. Vaihtoehtojen puutteessa erilaisten kuluttajavalintojen tekeminen on tietenkin vaikeaa, mutta haastatteluissa tuli myös esille, että ihmisten pitäisi osata käyttää markkinatalouden omia mekanismeja toiminnassa sen haittapuolia vastaan ja mm. vaatia yrityksiltä näyttävästi haluamaansa.

8.3.1 Jos ei hyvällä, niin sitten pahalla

Esille tuli myös se, että ihminen ei välttämättä opi kuin kantapään kautta, joten esimerkiksi pörssiromahdus saattaisi maapallon ja ihmiskunnan hyvinvoinnin kannalta loppupeleissä vain hyvä asia. Nykyisellä menolla nähtiin uhkakuvana se, että esimerkiksi öljy saatetaan kuluttaa loppuun ennen kuin huomataan, että jotain vaihtoehtoja olisi pitänyt kehittää. Yksittäisen ihmisen työkalut kuluttamisen hillitsemiseksi nähtiin pieninä, joten kulutuskriittisen toiminnan päämääriin pääseminen tarvitsee etenkin joukkovoimaa ja tiedottamista.

Tekemistä nuorilla roskisdykkareilla riittää, sillä välinpitämättömyys ja ahneus nähtiin nykyihmisen kohdalla erittäin suurena. Lisäksi haastatteluissa tuli ilmi mainonnan valtava vaikutus kerskakulutukseen, joten kierrätyksen edistäminen ja kulutuksen vähentäminen vaativat valtavia ponnisteluja kaupallisen mainonnan lisääntyessä joka puolella.

8.4 Mitä kuuluisi tehdä?

Mikäli roskisdykkareiden näkökulmasta katsotut ongelmat koetaan yhteiskunnassa yleisesti ongelmiksi, on ongelmien poistamiseksi tehtävä työtä hyvin laaja-alaisesti. Asioihin kuuluisi puuttua etenkin päättäjien taholta, mutta se taas vaatii tehokasta kansalaistoimintaa. Nuoret ovat tulevaisuuden päättäjiä tai ainakin heitä valitsevia äänestäjiä sekä järjestöaktiiveja, joten esille tulleet ongelmat ovat sellaisia, joihin pitäisi pystyä vaikuttamaan monissa kansalaistoiminnan ja nuorisotyön ammateissa.

Suomi on yhdistysten luvattu maa ja esille tulikin roskisdykkaukseen liittyvä yhdistys, joka yksittäisenä yhdistyksenä ei paljoa pääse vaikuttamaan asioihin, mutta kansalaisaktiivismin lisääntyessä tämän kaltaisella toiminnalla voidaan saada aikaan paljon. Yhtenä ongelmien aiheuttajana niin kirjallisuuden kuin haastattelujenkin perusteella voidaan nähdä yritysten moraalit ja haastatteluissa tuli esille mahdolliset boikottikampanjat, joten järjestötoiminta nousee merkittävään rooliin, mikäli boikottikampanjoiden halutaan olevan tehokkaita.

Mikäli sekä nuorten roskisdyykkareiden että kirjallisuuden esille tuomat kierrätykseen ja kuluttamiseen liittyvät ongelmat halutaan poistaa, löytyy tekemistä erityisesti päättäjille, tavallisille kansalaisille, järjestöille, medialle sekä kasvatukselle ja koulutukselle. Kun jokin taho lähtee toimimaan näihin asioihin liittyen, täytyy silloin muistaa kysyä, onko toiminta vilpittöntä, joka sisältää aitoa poliittista tms. tahtoa vai onko kyseessä vain mediatemppu ja kasvojenpesu.

LÄHTEET

Painetut

Ahlqvist, Kirsti & Ylitalo, Marko 2009. Kulutuksen muutokset 1985–2006. Teoksessa Ahlqvist, Kirsti & Ylitalo, Marko (toim.) Kotitalouksien kulutus 1985–2006. Tilastokeskus. Helsinki: Multiprint.

Alasuutari, Pertti 2001. Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Vastapaino. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Autio, Minna 2006. Kuluttajuuden rakentuminen nuorten kertomuksissa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1066. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 65. Helsinki: Hakapaino Oy.

Avoranta, Annina 2003. ”Oho, mä lähdän taas täältä kassi kädes!” – tutkimus nuorista naisista himoshoppailijoina. Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 6. Turun ammattikorkeakoulu. Turku: Turun kaupungin painatusosasto.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 7. painos. Vastapaino. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2007. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 2. korjattu ja täydennetty painos. PS-kustannus. Juva: WS Bookwell Oy.

Grönfors, Martti 1982. Kvalitatiiviset kenttätyömenetelmät. Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Heiskanen, Eva & Pantzar, Mika 1994. Kestävän kulutuksen kehitysnäkymät. Teoksessa Kurki-Suonio, Ilmari & Heikkilä, Matti (toim.) Kestävän kehityksen edellytykset

Suomessa. Imatran Voima Oy:n 60-vuotisjuhlajulkaisu. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Rauma: Kirjapaino Oy West Point.

Helve, Helena 2002. Arvot, muutos ja nuoret. Helsinki: Yliopistopaino.

Hukkinen, Janne 1994. Kestävän jätehuollon institutionaaliset edellytykset Suomessa. Teoksessa Kurki-Suonio, Ilmari & Heikkilä, Matti (toim.) Kestävän kehityksen edellytykset Suomessa. Imatran Voima Oy:n 60-vuotisjuhlajulkaisu. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Rauma: Kirjapaino Oy West Point.

Ilmonen, Kaj 2007. Johan on markkinat. Kulutuksen sosiologista tarkastelua. Osuuskunta Vastapaino. Tampere: Juvenes Print.

Kemppinen, Pertti 1998. Nuoruuden taikaa. Kurkistuksia nuorisokulttuureihin (2. täydennetty painos). Kannustusvalmennus P. & K. Oy. Vantaa: Printway Oy.

Kovanen, Sirkka & Rouvinen-Kemppinen Katriina 1998. Luontoaktivistinuoret. Teoksessa Kemppinen, Pertti 1998. Nuoruuden taikaa. Kurkistuksia nuorisokulttuureihin (2. täydennetty painos). Kannustusvalmennus P. & K. Oy. Vantaa: Printway Oy.

Lettenmeier, Michael 1994. Roskapuhetta. Jäteneuvonnan käsikirja. Ympäristöministeriö. Vesi- ja ympäristöhallitus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Lundbom, Pia 2002. Porkkanan purentaa, kettujen vapauttamista ja mielenosoittamista. Osallisuuden uudet muodot? Teoksessa Gretscher, Anu. Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina. Artikkeleja osallisuudesta (1. painos). Humanistinen ammattikorkeakoulu. Suomen Kuntaliitto. Helsinki: Kuntatalon paino.

Meadows, Donella & Randers Jorgen & Meadows, Dennis 2005. Kasvun rajat. 30 vuotta myöhemmin (suomentanut Kati Pitkänen). Gaudeamus Kirja. Oy Yliopistokustannus University Press Finland Ltd. Tampere: Tammer-Paino.

Melkas, Perttu 2009. Elintarvikkeiden ja aterioiden kulutus. Teoksessa Ahlqvist, Kirsti & Ylitalo, Marko (toim.) Kotitalouksien kulutus 1985–2006. Tilastokeskus. Helsinki: Multiprint.

Myllyniemi, Sari 2008. Mitä kuuluu? Nuorisobarometri 2008. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 88. Nuorisoasianneuvottelukunta, julkaisuja 39. Opetusministeriö. Helsinki: Yliopistopaino.

Mäkelä, Klaus 1995. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Gaudeamus. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Nordlund, Lasse 2009. Teoksessa Nordlund, Lasse & Dorff, Maria. Elämämme perusteista. Pohdintoja työstä, rahasta ja energiasta omavaraisen elämäkokemuksen valossa (Toinen painos). Palladium Kirjat. Tallinn: AS Pakett.

Nurmela, Juha 2008. Kierrätys kotitalouksissa vuoden 2006 Kulutustutkimuksen mukaan. Teoksessa Ahlqvist, Kirsti, Raijas, Anu, Perrels, Adriaan, Simpura, Jussi & Uusitalo, Liisa (toim.) Kulutuksen pitkä kaari. Niukkuudesta yksilöllisiin valintoihin. Gaudeamus Helsinki University Press. Palmenia. Helsinki: Yliopistopaino.

Ojala, Kari 2009. Irti tavarasta. Etukeno Oy. Keuruu: Otavan kirjapaino.

Ojapelto, Ari 2007. Ahneuden aika (2. painos). VS-Kustannus. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.

Patomäki, Jyrki 1992. Järkevyyden esteet. Miten meitä ohjailaan. Forssa: Nordmanin Kirjapaino.

Puustinen, Liina 2008. Kuluttajamuotti. Gaudeamus Helsinki University Press OY Yliopistokustannus & HYY Yhtymä. Tampere: Tammer-Paino.

Savela, Olli 2008. Kulutuksen merkitys kansantaloudessa. Teoksessa Ahlqvist, Kirsti, Raijas, Anu, Perrels, Adriaan, Simpura, Jussi & Uusitalo, Liisa (toim.) Kulutuksen pitkä kaari. Niukkuudesta yksilöllisiin valintoihin. Gaudeamus Helsinki University Press. Palmenia. Helsinki: Yliopistopaino.

Siltala-Huovinen, Tarja 2001. Roskisdykkarin käsikirja. Like. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Tilastokeskus 2009. Ympäristötilasto. Vuosikirja 2009. Helsinki: Multiprint Oy.

Uusitalo, Liisa 2008. Kuluttaja kansalaisena ja maailmankansalaisena. Teoksessa Ahlqvist, Kirsti, Raijas, Anu, Perrels, Adriaan, Simpura, Jussi & Uusitalo, Liisa (toim.) Kulutuksen pitkä kaari. Niukkuudesta yksilöllisiin valintoihin. Gaudeamus Helsinki University Press. Palmenia. Helsinki: Yliopistopaino.

Ylitalo, Marko 2009. Vapaa-ajan kulutus. Teoksessa Ahlqvist, Kirsti & Ylitalo, Marko (toim.) Kotitalouksien kulutus 1985–2006. Tilastokeskus. Helsinki: Multiprint.

Sähköiset

Auvinen, Suvi 2010. Roskavarkaat ja Turun dyykkisota. Fifi 1.3.2010. Verkkolehti. Viitattu 1.3.2010. <http://fifi.voima.fi/artikkeli/Roskavarkaat-ja-Turun-dyykkisota/3406>.

Facebook 2010. Dyykkaus. Roskisdyykkausta harrastaville ja siitä kiinnostuneille. Viitattu 25.5.2010. <http://www.facebook.com/group.php?gid=6075608332&ref=ts>.

Dyykkarit.net 2010. Yleinen keskustelu. Etsin haastateltavia. Viitattu 20.6.2010. <http://dyykkarit.net/phpBB2/viewtopic.php?t=460>.

Iltalehti 2009. Kymmeniä miljoonia kiloja ruokaa roskiin. Iltalehti 9.8.2009. Verkkosivu. Viitattu 4.5.2010. http://www.iltalehti.fi/uutiset/2009080910052902_uu.shtml.

Korhonen, Auli 2004. Dyykkausta tuhlausta vastaan. Palkkatyöläinen 7.7.2004 nro 6/04. Verkkolehti. Viitattu 19.4.2010. <http://palkkatyolainen.fi/pt2004/pt0406/p040707-t6.html>.

Oulun kaupunki – Taito Oulu 400. Yhteistyökumppanina työvoimahallinto. Internet kommunikointivälineenä 30.10.2006. Pikaviestintä. Viitattu 31.5.2010. <http://www.ouka.fi/taito/tietopaketti/teema1/dokut/internet.htm>.

Suomen Tietotoimisto 2010. Verkkosivustolla Jätteiden kierrätys ei toimi Suomessa. CO₂-raportti. Ilmastouutisia 4.4.2010. Viitattu 6.4.2010. http://www.co2-raportti.fi/index.php?page=ilmastouutisia&news_id=2145.

Yleisradio 2002. Elävä arkisto. Dyykkarit. Viitattu 16.3.2010. <http://yle.fi/elavaarkisto/?s=s&g=5&ag=35&t=91&a=6665>.

YouTube 2007. Käyttäjän pasivieraho kanava. Viitattu 4.4.2010. <http://www.youtube.com/user/pasivieraho>.

YouTube 2008a. Käyttäjän Markorepairs kanava. Viitattu 4.4.2010. <http://www.youtube.com/user/markorepairs>.

YouTube 2008b. Siwa haaskaa ruokaapart Two. Viitattu 1.3.2010. http://www.youtube.com/watch?v=n_oGftFa80g.

YouTube 2008c. Siwa kauppojen ylijäämäruoan tuhoamis ohje. Viitattu 1.3.2010. <http://www.youtube.com/watch?v=jXXESfNfZBc>.

YouTube 2008d. Taas passissa jäteasemalla, ja nyt virkavaltakin ihmettelee. Viitattu 1.3.2010. http://www.youtube.com/watch?v=eu9_stXBKKw.

YouTube 2008e. Tradekan Siwa haaskaa ruokaa part One. Viitattu 1.3.2010. http://www.youtube.com/watch?v=u3hHaG_2O44.

YouTube 2009a. KuinSilloinEnnen. Viitattu 20.4.2010.
<http://www.youtube.com/watch?v=R71hhkfcFr8>.

YouTube 2009b. Käyttäjän PKSKierke kanava. Viitattu 20.4.2010.
<http://www.youtube.com/PKSKierke>.

YouTube 2009c. TaloudenRattaat. Viitattu 20.4.2010.
http://www.youtube.com/watch?v=U_GaodPcr8A.

YouTube 2009d. VanhastaUutta. Viitattu 20.4.2010.
<http://www.youtube.com/watch?v=-V11p3VCacs>.